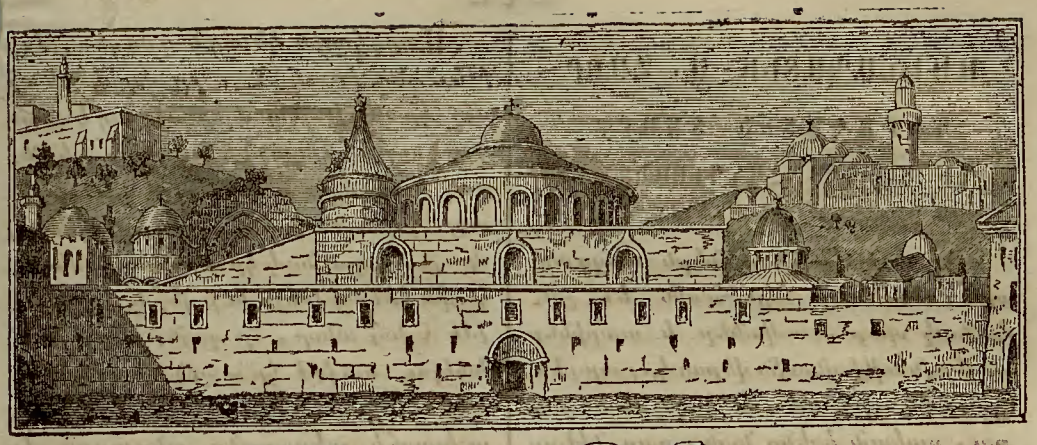

ՍԻՈՆ

ՈՒՐԱԽՆԵՐՈՒԹ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 1.

ՀՈՒՆՎԱՐ 31·
1873·

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐԻ

Նոր տարւոյն օրը ըստ սովորութեան Թէ մի միաբանական ուխտը և Թէ Յառաջադէմ տանուէրք վկնի ժամերգութեան գնացին ի Պատրիարքարան, ուր ներկայ էր նոյնպէս ուխտաւորաց խռնդն բազմութիւն։ Յառաջադէմ ներկն Պօղոս Յակոբեան Չանապ — Պազէին նոր տարւոյ տաղիւ Ո՛տառ մը խօսեցաւ, յետ որոյ Ս. Պատրիարքն քաղաքական յորդոր կարդաց ամենուն ի հնազանդութիւն և ի յառաջադիմութիւն Նոր տարւոյ։

Նոյն օրը Ջմեռն. Ս. Պատրիարքն այցելութեան ելաւ Յառաջադէմ վարժարանին, ուր դիմաւորեցին սա նուէրք երգելով. և ապա Աբեսա Կաբատեան Պօղոսեին ի դիմաց բոլոր աշակերտաց ճառ մը կարդաց, Յառաջադէմ տանուց երախտագիտական եւ հնարհակալեաց զգացմունքը յայտնելով։ Ս. Պատրիարքը յորդորեց աշակերտները, որ Ս. Ընծան աւելի ընդհանուր Ազգին հնարհակալ լինին և Թէ իրենց բանիւ եւ զգացմամբ յայտնածներն գանան արդեամբ եւ գործով ցուցնել։ Յետոյ "Նոր յառաջադիմութիւն և նոր միաբ" բառերգութեամբ մեկնեցաւ։

Ընծաւարիկ Պատրիարքարանի մէջ կարգացուած ճառը։

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ Ս. ՀԱՑՐ

ԳԵՐԱՊԱՏԻՒ ՏԵԱՐՔ

ԵՒ ՑԱՐԴՈՑ ՀԱՆԴԻՍԱԿԱՆՔ

Ժամանակի հեղեղներն անդադար արագութեամբ կը հոսին եւ շաբաթական օրեր, ամիսներ և տարիներ անցելոյն ովկիանոսին վերայ կը բարդեն կը հոսին արդարեւ և կ'ոչնչանան նոքա, սակայն իրենց նոյն արագընթաց հոսանքին հետ մահկանացուացս կեանքն ալ կը տանին ու յաւիտենական նութեան անդունդը կը խուրծտուզեն։ Նկատեմք միանգամ ալեւորեալ ծերունի մը, որոյ մէն մի անդամոյ վերայ ստուար տարիներու հեաքը կերեւի և ահա քալ մի եւս գերեզմանի դուռը պիտի հասնի, այսու ամենայնիւ իրեն համար այնչափ տարիներու բաղմութիւնը վայրկենի մը պէս անցած կը թուի. որպես թէ նոյն օրը ծնած և մի և նոյն օրը այն վիճակին հասած լինէր։ Շատ գեղեցիկ ասած է այս մասին Ասիղեան երեւելի Պաղլհայն. "Տարիներն, քանի որ մեզնէ հեռու են՝ երկար կը թուին. իսկ երբ կը հասնին շուտով կ'անհետեւութեան և գոգսես վայրկենի մը մէջ ի չիք կը դառնան, և հոգիս թէ գլուխիս կը դառնքնեմք և ահա մեծ զարմանօք զմեզ օրհասական վախճանին մօտեցած կը գտնեմք, որ մեզ այնքան հեռու կը թուէր, որպէս թէ բնաւ չը պիտի հասնէր . . . . "։ Իսկ Սաղմոսերգուն տեսնելով ժամանակի արագընթացութիւնը և նկատելով մարդկային վաղանցիկ կեանքը՝ կը գոչէ ասելով "Որպէս խոտոյ են աւուրք մարդոյ, որպէս ծաղիկ վայրի՝ այնպէս ծաղկի. հնձէ ի նմա հոգմ և մէչ է և մէչ եւս երեւի տեղի նորա "։

Մարդկային կեանքն գոգսես թեթեւ ծուխ մ'է, որ վայրկենի մը մէջ կը տնդի. նա արագասլաց է քան զարծուի, արագընթաց քան զելջերու և արագահոս քան զհռետնս գետոց։ Ժամանակը արագագարձ անուշ մը պէս շարունակ կը դառնայ և մարդկային կեանց թելը իւր վերայ կը փաթթէ (վայ անոր, որ զայն տարաժամ խզելու առիթ կը տայ). ապրեր եւ տերութիւններ իրար կը յաջորդեն. աշխարհի տեսարանը անդադար կը փոխուի. իւրաքանչիւր վայրկենի մէջ հազարաւոր մահկանացուք հառաչական մօր արգանդին մէջ լուիկ մնջիկ կը ննջեն։ Աշխարհատատան բռնաւորներ, ալեզեարեալ թագաւորներ, որք իրենց կենդանութեան առեն՝ գոգսես հայհոյն բնութեան սարսափ կազդէին, բնաւ բանով մը չէին շահտնար և որպէս թէ մշանջենապէս աշխարհի վերայ պիտի մնային, մեծամեծ բաներու կը ձեռնարկէին. բայց ժամանակը զանոնք ալ իւր հոլովման ենթակայ ըրաւ և զարմանալին այս է, որ բովանդակ հազագնդին սիրտպետել կամեցողները՝ իրենց մահուան առեն հազիւ երկու կանգուն տեղ մի մէջ բովանդակեցան, ոմանք նաեւ անոր ալ չարժանացան։ Այսպէս անաչառ է ահա ժամանակը, նորա առջեւ՝ թէ թագաւոր, թէ հպատակ, թէ հարուստ և թէ աղքատ նոյն են և հաւասար. նա մի օրինակ կերպալ իւր ընթացքը կը շարունակէ, առանց վայր մի կանգ առնելու, կամ եա դառնալու։

Ժամայն աշխարհը ըսնատարած ովկիանոսի մը նմանեցնելով, մարդիկ կը նմանին ալեաց, որք յանկարծ իւր մակերեւոյթին ի վեր կը բարձրանան և դարձեալ իսկոյն նորա ահագին անդունդց մէջ կը խորասուզին։ Այս մարդկային վաղանցիկ կենաց . . . . գոգսես

ստատգային ներկային և ներկայն ալ անցեալին հետ դէմ-դիմաց հղկայուղիմ մը կազմած ու միացած է, որ ամէնքուն ի վեր անցողիկ օրինաց իրարու կը յաջորդեն։

Ահա այսօրուան նոր տարբեր մը սկզբնաւորութիւնն ալ՝ անցեալի մը գաղափարը կըզարթուցանէ ամէն խոհուն մտաց մէջ։ Անցա՛ և գնաց այսօր մարդկային կենաց ընթացքին տարի մ՚ալ.—դէպ ի՞ն ուր.—ի յաւիտենականութիւն, ուրկէ գառնալը չունի այլևս։ Այդ ինչնոր փոխխութիւն ատացաւ մարդկան ազգի վիճակը.—ահա այս ամէնէն մեծ եւ ամէն բանէ աւելի գիտողութեան արժանի խնդիր մ՚է. խնդիր մը՝ զոր լուծելու համար պէտք է ամէն անհատ առ ինքն ալ եւս դառնայ և իւր անցեալն վերայ սկնարկ մը դարձընէ, քննէ, զննէ և իւր երեւակայութեան ու յիշողութեան առջեւ բերելով՝ տեսնէ թէ ինչպէս անցուցած է իւր այն թանկագին վայրկեանները. ուստի՞ն ու ո՞ր ժամանակի բարի և չարաբաղձութենէն խոցուած է հոն ի նհկոպկ և ի նոցանէ կոչ տուած ամբողջ ապերա- վիճակը։

Ժամանակը բնութեան անբաժանելի կողմանէ կարգուած արդարացի և անաչառ պաշտօնեայ մ՚է, որ իրեն յատկը գիտցող և բազմաթիւ գանձեր իրենց գործքերը նորա համրելի թաց առնողները նիւթական, բարոյական և մտաւորական ճոխութիւններով կը լցուցանէ եւ կը վարձատրէ. նորա մէն մի քայլից առջեւ լոյս և յառաջդիմութիւն կը սփռէ, ի ճշմարիտ երջանկութիւն կ՚առաջնորդէ և անմահութիւն կը խոստանայ։ Ամէն որ ժամանակի բարի կիրառութեամբ միայն կարող է իւր նպատակին հասնիլ։ Բայց ինչպէս անցած ժամանակը չէ կայ գոյ մի՝ որ ժամանակով կատարուած չը լինի, չը կայ հոգի մի որ ժամանակով գոյացած չը լինի։ Ստուած միայն է անժամանակ, ազբիւր յաւիտենականութեան և անհունութեան։ Նա ինքն պարգեւած է մարդկային բնութեան ժամանակը, որպէս զի իրենց նիւթական եւ բարոյական օգտին ծառայեցընեն զայն։ Նա ինքն նախասահմանեց՝ եւ ընդ նմին համայն մարդկութեան պատուիրած է “Ընդ-փամբ երեսաց ուտել դհաց ո, այսինքն աշխատութեամբ, և աշխատութիւնն ալ արդէն ժամանակով կը լինի եւ ժամանակի կիրառութիւն մ՚է։ Նա ինքն բարերար նախախնամութեամբ անորոշ թողած է մեր մահուան ժամանակը, որպէս զի իւրաքանչիւր անհատ չը գիտնալով իւր կենաց տեւականութիւնը՝ ժամանակին ի զուր չանցընէ իրեն կենաց ընթացից մէջ։

Ուր արդարեւ մեր մահուան ժամանակի անորոշութիւնը աստուածային ամենիմաստութեան է գործ. վասն զի՝ այժմեան ժամանակիս մէջ, որ մահուան ժամանակն անորոշ է, եւ մարդիկներէն ոմանք զանազան տեսակ անկարգութիւններ և չարագործութիւններ ընել կը յանդգնին, չը մտածելով որ գուցէ հետեւեալ օրը կամ նոյն իսկ այն վայրկեան՝ իրենց օրհասական վախճանն է, հապա քանի՛ անառակութիւնք, քանի՛ ոճրագործութիւնք և չրպիսի անկարգութիւնք տեղի պիտի ունենային աշխարհիս վերայ, եթէ նոյն ժամանակը որոշուած ըլլար։ Կը հասկնամ ասել՝ որ այն առեն գրեթէ համայն մարդիկ զանազան անկարգութեանց ձեռնամուխ պիտի լինէին, յուսալով որ իրենց մահուանէ յառաջ կարող են զղջալ և ապաշխարել. մինչդեռ այժմ, եթէ ոչ ամենեքեան՝ գէթ շատերը նորա անորոշութեամբը կը զարհուրին և կը սոսկան։ Այն սոսկ-

մամբ էր ահա՝ որ նոյն իսկ Թագաւորներէն ոմանք իրենց իշխանութեան փառքը ըսկսին և տակաւին իրենց մեծութեան բախտակից չը զտացած՝ ապաղային ահռելի զարհուրելոյն : Ա՛ահուան ժամանակի անորոշութիւնը մարդկանց սրտին մէջ տպաւորելու և զանոնք իրենց կենաց ընթացիկ մէջ յաչխատութիւն և՛ ի բարեպծութիւն գրդռելու համար էր՝ որ Ա՛արդարէն Հիսուս իւր առաքեալներ չին բերեալ կ՚ազդարարէր « Ըրքիան կոպէք » : Ա՛յս մասը Աղբաշան առաքեալն Պօղոս կ՚ասէ իւր Թղթոց մէջ. « Ինչպէս ժամանակս ի՛ձեռս է, դարձնեսցուք զքարիս » . վասն զի ժամանակի կորուստը անդիւտ է . անցած վայրկեան մը անհնար է որ վերադառնայ :

Ա՛յն ինչ հեթանոսութեան և սուտ դիտութեան Թանձրամած խաւարը աշխարհիս մեծ մասին վերայ կը տիրէր, մարդիկներէն ոմանք իրենց մասց բնական լուսովն իսկ գտած , խմացած և համոզուած էին ժամանակի կրօնաւորութեան կարեւորութենէն և շատ անգամ՝ վճիռներ իսկ արձակած : Ա՛հա Աղեքսանդր Ա՛ակեդոնացին՝ որ աղգաց պատմութեան մէջ բարձր ի գլուխ կը պահայ իւր աշխարհակալութիւններով և մեծամեծ յաղթութիւններով՝ քանչ հանկարծ էր ժամանակի կրօնաւորութեան կարեւորութիւնը, որ և կարճ, բայց ազդու խօսքով մը ասած է « ի կիր առնուլ պարտ է ժամանակն » : Անեկա , այն լուսաւոր հանճարը , չը նայելով իւր հեթանոսական խաւարին , բրիստոնէական դարու արժանաւոր խնդասիրներ և վճիռներ կ՚արձակէ . ահա այն հանճարեղ անձ՝ ժամանակի կիրառութեան վերայ գրած իւր ճառերուն մէջ շատ տեղ ախտասալով և աւազելով մը կը խօսի , այն մարդկանց կատարեալ կամ անախտ ապահովութեան վերայ, որք իրենց մի փոքրիկ ընչքը չեն ուզեր վատնել , բայց իրենց կեանքը՝ ի զուր կը վատնեն առանց ցաւ մը զգալու , և նոյն իրենց ստացուածոց մասին ունեցած անախտ ապահովութիւնն և ժամանակի մասին ունեցած չափազանց չարաչարութիւնը պատճառակից կ՚ասէ . « Ձեր ապահովութիւն վայելուչ , բայց ոչ ժամանակին » . այսինքն՝ ժամանակի համար միայն պէտք է ապահով , և այն ապահովութիւնը միայն օգտակար , վայելուչ և անմեղ է . վասն զի մեր իւրաքանչիւր վայրկեաններն՝ ամենամեծ հարստութիւններէն և ճոխութիւններէն աւելի թանկագին են , և մեր այն վայրկեաններն մեզ պարզեւուած տագանդներ են՝ զորս պէտք է չահեցընենք առաքինութեամբ , և մարդկան ազգի օգտակար գործերով և հոգհոգդրներով . վասն զի այն իւրաքանչիւր վայրկենիկ համար հաշիւ պիտի տամք զանոնք մեզ պարգեւողին :

Մակայն ասոր հակառակ ժ.Թ. լուսաւորեալ կոչուած դարուս մէջ՝ կը գտնուին տակաւին շատ և շատ անձեր , յորոց « Ոմանք , ինչպէս կ՚ասէ Ա՛ոսկեբ՚ , իրենց կեանքը գատարկութեամբ և ծուլութեամբ կ՚անցընեն , անօգուտ լինելով իրենց հայրենեաց , իրենց քաղաքակից և նոյն իսկ իրենց անձին . . . . ոմանք ալ գոյգես յաշխատիկ եկեր են մի միայն վատթար և անարդ հանգստութիւն մը վայելելու և զանազան հեշտախտութիւններով զուարճանալու , որպէս թէ ժամանակը հատարակաց թշնամի մը ըլլար , ոչ թէ դէմ գրեթէ բոլոր մարդկի ապագութեան դաշինք կը կռւեն . ցաւալի է արդարեւ նոցա այն վիճակը՝ որով իրենց բովանդակ կենաց մէջ կը ձգտին ժամանակէն զերծանելու » : Ու

դժբաղդաբար այն վատ ունակու-
թեանց ենթակայ եղողներն՝ զորս
մինչեւ որ իրենց ձեռքն ունեցածը չը
կորնչեն՝ չեն զգար իրենց անմուռ
թիւնը և չեն սթափիր. վասն զի այն
պահուց չատերը՝ երբ կը ծերանան,
այն ատեն սրտէս թէ տակաւին նոր
կ'ինամեան իրենց կրթասալ և կ'ոգեան
թէ՝ մեր է չքեղ մանկութիւնը, այն
մատղաշ սիրուն և անմեղ հասակը.—
ակայն, չուշան մ' էր նա, որ անհե-
գութեան մանգաղով կորսնելով թա-
ռամեցաւ։ Երբ է առտդ պատանե-
կու իմիւնը.—վարդ մ' էր նա՝ որ ան-
խնդութեան խորշակաւ խորշոմե-
ցաւ։ Հապա մեր է խոհեմ, գործու-
նեայ եւ հանճարեղ հասակն երիտա-
սարդութեան (այրական հասակ կամ
հասուն այրութիւն)։— եւ նա արա-
գամիչ արծիւ մ' էր՝ որ սլացաւ։
Կը փնտռեն այն ժամանակները, եւ
եթէ կարելի լինէր՝ նորէն կը կամին ե-
րախայ լինել. այլ խոպո անօգո-ա է ներ-
կային մեզ անդէնդն համար ասոր կորսուիլ։
Միայն Հոգւով զանազ, որ ինքեանք
իւրեանց անմուռութեան վերայ լան,
դառնամք մեք մեր բուն խնդրոյն։

«Ժամանակի բարի և չար կիրա-
ռութիւնէն կախուած է, ասացի, մէն
մի անհատի և ի նոցանէ կազմուած
ամբողջ ազգերու վիճակը»։ և արդա-
րեւ ոչքա են տեսիլ մարգկային ընկե-
րակցութեանց կանգնման և կործան-
ման, կամ պարզապէս ասելով՝ Քաղա-
քակրթութեան և երջանկութեան։ Բանիմ
քանի մարգիկներ, ժամանակի բարի
կիրառութեամբ տառապեալ և գճուճ
վիճակէն ի վեր բարձրացան և իշխա-
նապանծ ճոխութեամբ պերճացան.
արշալոյս ոտքա և ապիկար մարդիկ զոյն
խմաստութեամբ ի կիր առնելով՝ փիլի-
սոփայ և ուսումնական դարձան և ի-
րենց մեծամեծ եւ օդտակար գործե-
րովն ու արդիւնքներովն անմահացան։
Եւ ընդհակառակն քանի՛ քանի հարըս-
տութեամբ, տատրաճանիով և բազ-
մատեսակ ճոխութեամբ պերճացող
անձինք հարուստներ՝ ժամանակին ան-
հոգութեամբ ի զուր վատնելով, որ-
նանկացած և յետին թշուառութեան
և տառապանաց մէջ ինկած են։ Թա-
զութեամբ անհատական կեանքը և դարձը-
նեմք մեր աչքը սիրելական պատմու-
վերայ, ուր ամբողջ ազգեր և տերու-
թիւններ կը ներկայանան մեր առջեւ,
ուր պիտի տեսնեմք, որ շատ ազգեր
անուանի եղան և անմահ փառաց ար-
ժանացան, միմիայն ժամանակի բարի
կիրառութեամբ։ Այո, նպաստ էր որ
Եգիպտացւոց մէջ գիտութիւնները
ու արուեստները ծաղկեցան եւ մեծ
անուն ստացաւ այն ազգը, մինչ զի
մայր և դայեակ անուանեցաւ գիտու-
թեանց եւ արուեստից։ Հելլադան,
այն փոքրիկ երկիրն՝ որոյ բնակիչներն
ի սկզբան անբան անասնոյ նման ան-
տառներու և լեռներու վերայ և քա-
րանձաւներու մէջ կը բնակէին, թա-
տեղինօք կը կերակրէին և գաւառակու-
թեամբ ատա և անդ կը ջոջէին, Եգիպ-
տացի, Փիւնիկեցի և Իւդայի գաղ-
թականաց ձեռօք կրթուելով՝ որ ըստ
օրէ կանոնաւորեցաւ, ժամանակի յար-
դը ճանչցաւ և զայն խմաստութեամբ
ի կիր առնելով՝ նայն աննշան երկիրն
ևս գիտութեանց վառարան մի եղաւ,
և որ իւր խմաստասէր փիլիսոփայնե-
րով, հայրենասէր և քաջ ժողովուրդ-
ներով գերազանցեց զ' Իւդայա, զՓ-
իւնիկեցիս և նոյն իսկ զԵգիպտացիս։
Հռովմէական ընդարձակածաւալ տէ-
րութիւնը՝ որ Հռենոսէն և Դանուբ-
էն մինչեւ Եփրատ կը տարածուէր,
այն աւազէ հատիկներէ կազմուած
վիթխարի կոթողը՝ որ իւր մեծութիւն
և ահագնութեամբ զոդուես համայն

աշխարհի սարսափ մը կ'ազդէր, մէ ա-պաքէն բազմաքրտան աշխատութեամբ այսինքն ժամանակի բարի կիրառութեամբ հասեր էր իւր այն մեծութեան։ Ա երջապէս Ասորեստանեայք, Բաբելացիք, Փիւնիկեցիք, Ա՛ակեդոնացիք եւ ուրիշ շատ եւ շատ ազգեր՝ զորս զանազան դարուց մէջ զանազան յատկութիւններով կամ գործերով հռչակուած կը տեսնենք։ Բայց այս ամեն երեւելի ազգերն՝ որք Թէպէտ ի սկզբան ժամանակի բարի կիրառութեամբ բարգաւան և մեծ անուն ըստացան, սակայն ապա իբրեւ ան-դամոյ անհոգութեամբ և զանազան հեշտախոտութեանց պատճառաւ ժամանակի յաւի կիրառութեամբ ալ կործանեցան, յորոց շատերն այժմ անհետացած խակ են։

Այն օտար ազգաց վերայ այսչափ խօսելէն զկնի, Թող ներուի ինձ, ար-գիլ ուննդիրք, որ առ վայր մի մեր սիրելի ազգին վերայ ալ ակնարկ մը դարձընեմ։ —Մենք ալ որ ՀԱՑ անունը կը կրեմք, ժամանակաւ հզօր տէրութիւն մի ունեցած ենք և տակի գրեթէ հինգ դար առաջ տակաւին այն բարեմասնութիւնը կը վայելէր մեր ազգը. ունեցած ենք անուանի Թագաւորներ, քաջազգուն իշխաններ, ա-րիասիրտ զինուորականներ, վերջապէս Հայրենասէր անձեր, որք ազգին շահն ու օգուտը իրենց օգտեն նախապատիւ համարած և մինչ ցվերջին շունչ զայն պաշտպանած են. ոմանք իրենց քաջագործութիւններով և փառաւոր յաղթութիւններով, ոմանք ալ իրենց ե-ռանդուն և աքանչելի գրուածներով անուանի եղած են նոյն իսկ օտարաց առջեւ։ Բայց այժմ, ա՛հ . . . . այժմ մեք եւս ուրիշ ազգաց նման մեր նախնի փառքերը կորուսած ենք։ Մեր Հայրենիքը, մեր Թշնաւոր Հայրենիքը՝ այն որ երբեմն իւր մէջ ա՛ւելի Հայեր կը բովանդակէր և իւր արգա-սաւոր հողին բարիքներով զանոնք կը անուշացնէր, այժմ օտարաց ձեռքն ին-կած, օտարաց ոտնակոխ եղած է։ Իւր որդւոց մեծ մասը իրենց Հայրենի երկրին ծոցէն հեռի՝ օտար աստղերու տակ կը թափառին։ Իւր մարդաշատ քա-ղաքներն աւերակ, իւր գեղեցիկ ան-դաստաններն անմշակ և ամայի մնա-ցած են. վայրենի գազաններ, գի-շատիչ թռչուններ տեղի գտած են նորա մէջ որջ և բոյն հաստատելու, եւ այն վայրենի գազաններէն աւելի վտանգաւոր եղող մարդկանց (եթէ մարդ պարտ է անուանել զասոնք և ոչ հրէշ կամ ճիւաղ դժոխային), այ-սինքն՝ անգութ քրդերու բնակու-թեան տեղի եղած է. որք չարունակ անգթաբար մեր խեղճ Հայրենակցաց արիւնը կը ծծեն անյագ ազգի նման, և. կը նեղեն, կը չարչարեն զանազան հարատահարութիւններով, անլուր և քաղմեղմ ոճրագործութիւններով։

Թողնեմ այս Թշնամին՝ որ իւր հաստատած այսչափ չարիքներով հան-դերձ այնքան վնասակար չէ, որքան մեր ուրիշ Թշնամիներն։ Ա՛ան ըլ մեք ունինք տակաւին այնպիսի Թշնամիներ, որոց հաստատած վնասը անհունօրէն խիստ սոսկալի է, և այս Թշնամիներն են ա-հա ապիրատութիւնն ու անգաստիարա-կութիւնը։ Մեր ազգի այն երկու Թշնամիներն ալ Թէ մէկ կամ երկու գարեւոր վերայ կը սիրեն, այլ անոնք չան բացառութեամբ մը, ամեն Հայ-սրտերու եւ մտքերու վերայ, որոց տուած վէրքերն և ապտակները բարե-յական են և անթիւ իրերու զարաղ ծռելու և իրերու զաստեղ երկնից։

Սիրելի ազգակիցք իմ, մէ ապաքէն այն մարդկային յառաջադիմութեան երկու անգութ Թշնամեաց, այսինքն՝

ազատութեան և անդաստիարակութեան ձեռքէ՝ որ Հայութեան կը բռնէն ու լեզուն՝ ամէն Հայ անհատ նեղու սրտին մէջ հաւատարիմ չըլնի իւր ճշմարիտ և արժանաւոր յարգանքն . քանդլ քանլ՛ քանի Հայեր՝ Հայաստանեայց առաքելական անուրանալի Եկեղեցւոյն կրկին Թոզած և վերջինք պատմականութեան , բազքակատնութեան և այլն ազգայ շահասիրութեան և ոխրատեսութեան անընդդէմ մէջ գահավիժած են :

Այս ահա այս ամենէն բացայայտ կ՛երեւի Թէ արքունական Թագն ու գաւազանը կորնչելէն զինի , կրօնքն և լեզուն՝ մեր Նախնեաց մեղ աւանդած և ժառանգութիւն Թոզած սոյն երկու պատուական եւ անգին գանձերն եւս վտանգաւոր կացութեան մը ենթակայ պիտի լինին տակաւ առ տակաւ , եթէ աշխատութեամբ սոյն ամէն չարեաց առաջն չառնուի Այլ , տակաւիկ մի եւս մեր մէջ անտարբերութիւնն և անհոգութիւնն չարունակուի , անշուշտ է որ Հայ ազգութիւնն ալ՝ վերոյիշեալ ազգայ վիճակին պիտի ենթարկուի , որոյ ոչ նուն՝ կամ չուս եւս է ասել , սատուերն միայն կը տեսնեմք . քանզի Կրօնն և լեզուն ազգութեան մը հիմունքն կամ էական պարբերքն են . վերցնեմք կրօնք և լեզու , և ահա ազգութեան գոյութիւնը կը դադարի :

Ասոր Համբք իմ և եղբայրք , խնդրելով այս ամենը , տեսնելով մանաւանդ ժամանակի արագընթացութիւնը , դիտելով նորա կիրառութեան այսքան կարեւորութիւնը , ճանչնալով նորա իսկական արժէքը , յարգենք և պատուենք զայն մեր գործունէութիւն : Միշտ մտաց առջեւ ունենանք , որ անցեալ ժամանակն անդարձ է , հետեւաբար անօգուտ , և ապագայն ալ անատոյգ . ներկայն միայն ունինք եւ նա միայն մեր իշխանութեան տակն է . աթափինք մեր Թմրութենէն . վասն զի մահառիթ է : Տեսնեմք Այերիկան , որ միչդեռ երեք դար յառաջ՝ արտաքոյ մարդային բնութեան վայրենաբար կ՛ապրէր , այսօր ահա իւր հսկայաքայլ յառաջադիմութեամբ Համայն աշխարհի ուշը գրաւած է . իւր մէջ գիտութիւնները , վաճառականութիւնն ու արուեստները այնչափ ծաղկած են , որ կարեմ ասել Թէ գերազանցած են քան զնորոպացիս՝ որ գիտէ և լուսաւորիչ եղան սոյն անծանօթ և վայրենի աշխարհին :

Ինն և տասներորդ դարը՝ Հայաստանի Համար ալ երկրորդ ոսկեդար մը Թոզ լինի . Հայ ազգութեան հարիւրները՝ վոխանակ ազատութեան խաւարասիրութեան , Թոզ խմաստութեան պայծառատիպ արեգակով լուսաւորուի : Վոխանակ մոլեկան կրից ցրտութեան , սրբոյ Թեան ջերմութիւնը Թոզ տիրէ . Թոզ աստուածային ընորհաց եօթնեակը փեան ծիածանը փայլէ ամեն Հայ սրտերու մէջ . վերջապէս հայոց որդւոց մտաց եւ սրտի անդաստաններուը գաստիարակութեամբ եւ գիտութեամբ յարդարուին՝ աւետարանական սուրբ սերմանց բազքոջման և աճելութեան Համար . և ահա այսպէս տեսնել կարող եմք մեր կրօնքն ու լեզուն անարատ պահպանել և Հայութեան երջանիկ ապագայ մը պատրաստել . վասն զի լինչպես քիչ մը յառաջ նոյն պէս և այժմ մանաւանդ կը կրկնեմ Այեր ԲՂատատուիւնն ու եղբայրութիւնը մեր յեղափոխութիւնն է :

Օն ուրեմն , այսօր Նոր տարւոյ մը սկզբնաւորութեան հետ , մեր կեանց ալ նոր սկզբնաւորութիւն մի ընենք . եւ երախտագէտ սրտիւ մեր ձեռքերը յերկինս բարձրացնելով , օրհ-

նեմք այն բարեկեանամ Աբարիկը, այն ամենակարող Յակը, որ հասցոյց զմեզ յայս օր քաղեքատուիկ. այն՝ շնորհատ կալ պէտք է լինիմք՝ ի նմանէ՝ որ ա հա նոր տարի մի եւս կը պարգեւէ մեզ բարեգործութեան համար։

Աբդ՝ վերջացնելով խօսքս, համայն ժողովրդեան հետ կը մաղթեմ և ես Շնորհաւոր նոր տարի և բարի կազանդ։

1873 Յունվար 1։ Պօղոս Յակոբեան
յԵրուսաղէմ։ Ճանապ-գաղեցի։
Ազ։ Ժառ։ վար։

ՀՐԱՒԷՐ ԱՌ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՍ ԵՒ ԿԱՐԳ ԽՆԴՐՈՑ

Ամբողջ երեք տարի է, որ միշտ և շարունակ լուգպաց մէջ կը կարդամք երեսփոխանաց ուղղեալ Հրաւէրը և կարգ խնդրոյը. առաջինն մասին ասելիք չունինք. իսկ երկրորդին գալով կը զարմանանք նախ՝ որ գրեթէ միշտ մի եւ նոյն խնդիրներն են, ոչ կը պակսին, և ոչ կ՚առաւելուն։ Ի հարկէ ասկից ուրիշ բան մը չը հետեւիր, կամ այն է, որ այդ խնդիրներն խիստ ծանրակշիռ խնդիրներ են, որոց լուծումն երկար ժամանակի կը կարօտի. և կամ Երեսփոխանական Ժողովն վերջանակ իւր առեանը ներկայացած խնդիրներու վերայ ուշադրութիւն դարձնելով՝ չուտով լուծելու և վերջացընելու, վայրապար ժամանակ կը վատնէ ազգին կեանքէն բառնալով՝ ի շնորհս անձնասիրութեան, ՝ի շնորհս այս կամ այն անհատին։ Երկրորդ՝ երբեմն կը տեսնեմք, որ կարգ խնդրոյը կամ բոլորովին գլխիվայր դարձած է, և կամ մի ուրիշ ձեւ առած է. չեմք կարող հասկանալ թէ այս օրինակ նոր նոր կարգադրութեանց մէջ պիտանագիտական ինչ դիտաւորներ կան և այնչափ հետամուտ չեմք այսպիսի գործ անելք մը իմանալու, որովհետեւ խնդրոյ կարգը ամեն կարգասոյ իսկոյն կը հասկանայ, որ կամ կրնայ արդիւնք է, և կամ զուր չեմք ուրեք ասել երեսփոխանք ամենեւին բան մը չեն խնդրեր և դատողութիւն առնելու կամ րողութիւն չունին։ Այս կերեւ ինչ որ ազ լինի մեզ համար այնչափ նշանակութիւն չունի, որովհետեւ մեր ազգասիրութիւնը գրաւորը ոչ թէ խընդրոյ կարգադրութիւն է, այլ բուն խնդիրներն են։

Եթէ մեք երեսփոխան լինէինք, և կամ մանաւանդ իրաւունք մը ունենայինք Երեսփոխանական Ժողովոյ կարգ խնդրոյը պատրաստելու, ներկայ կարգ խնդրոյն սէս չէինք պատրաստեր, այլ հետեւեալ կերպով։ Ամենէն առաջ վերանայ Կոնգրէ Վերհոլէոսի և յարքերութեան դնելը, կասէինք։

Ա. Պահպանել եւ համարձակութիւն կանոնիսի։

Բ. Ընդհանուր դասիարակութիւն։

Գ. Ընդհանուր եւմտական վիճակ։

Դ. Ընդհանուր բարոյական վիճակ։

Ե. Ընկերցական անութեան բարեկար գութիւն։

Զ. Աճմանադրութեան ինչ ինչ յօդուածներու սրբագրութիւն. վերանայ Ամհանադրութեան վերաքննութեան։

Ա. Պալաքէնիա և համարձակութիւն Կոնգրէսի. — Երեսփոխանութեան արտաւորութիւնն և միանգամայն իրաւունքն է պահանջել Կաթողիկոսէն, որ Պալաժէնիայի մասին, զոր Ազգին Երեսփոխանական Ժողովն մերժեց 66 ին և նոյն ինքն Կաթողիկոսը իւր ընտրո-

ուած միջոցին յանձնառու մերժել, և միանգամայն խոստացաւ, որ իւր ազդեցութեամբ կարելի եղածին չափ յանձնառութիւնը արագացնել տայ։ Կաթողիկոսը այս մասին, դարձեալ կանչեցաւ Հրեշտակապետութեան իրաւասութեան է. իսկ պէտք եղած տեղեկութիւնքը տալ։ Կաթողիկոսին արքայական պատասխանատուութիւնն է։ Ազգ. Հրեշտակապետութեան իրաւունքն է պահանջել Կաթողիկոսէն, որ միւնչեւ ցարդ կամ մանաւանդ ապագային հաշիւ տայ բարեկարգութիւնէ և յառաջադիմութեան համար, և կամ ընդհանուր հայ ազգութեան համար ինչ օգտակար ձեռնարկութիւնք և ինչ ազգօգուտ ձեռնարկութիւնք կատարած է. և այս մասին պէտք եղած բացատրութիւնքը ալ կ՚ունենայ Կաթողիկոսին նուիրական պատասխանատուութիւնն է։

Բ. Ազգային դատաբարո՛ւն.—Հրեշտակապետութենէ պատասխանատուութիւնն է իւր մտադրութիւնը այս ամենակարեւոր և կենսական խնդրոյն վերայ դարձնել, յառաջ տանել ազգային դատաբարակութիւնը. վասն զի դատաբարակութեամբ կը կատարուի ազգի մը վերաշինութիւնը կամ վերակենդանութիւնը։ Հրեշտակապետութեան պատասխանատուութիւնն է այս մասին պէտք եղած օրինաւոր պաշտօնեայք պատրաստելու միջոցներուն վերայ խորհիլ և՛ի գործ դնել։ Ալ երբայեցւոց պատասխանատուութիւն ունի կրթութեան և դատաբարակութեան ծաւալմամբ զՀազգը իւր արդի վտանգաւոր եւ ազէտաւէտ կացութենէն փրկել։ Լատ եմք, որ կրթական խորհուրդ կազմուած է. սակայն չեմք գիտեր թէ ինչ կ՚ընէ, նոր տեղեկագիր կը պատրաստէ. թէ իւր նախորդին պատրաստած տեղեկագիրը դարձեալ կը կանայ։ Այնպէս չեմք պատկերանար, որ հրեշտակապետական ժողովն նախորդ Կրթական խորհրդոց տեղեկագրի վերայ ինչ խորհեցաւ և ինչ որոշումներ։ Նոյն եմք ուրիշ անգամ կրկին կասելիք, թէ՝ որ և իցէ պաշտօնէութեան մէջ յառաջադիմութեան արգելարիթ դրութիւն է, իւր նախորդին գինուածը քանդելով կրկին ի հիմանէ սկսիլը։

Գ. Ազգային էմֆոկան վէճակ.—Այն խնդիրն յատկապէս դատաբարակութեան խնդրոյն վերջը դրինք, որովհետեւ ապագի մը մէջ առանց բարեկարգ եղմնական վէճակի, կարելի չէ, որ դատաբարակութիւնը յառաջանայ։ Ուստի Հրեշտակապետութեան պարտաւորութիւնն է Ազգին մտիկ և լսելիք պարագաներն քննել և իմանալ, թէ որչափ է ելքն և որչափ մուտքն. եթէ ելքը մուտքէն աւելի է, հարկ է անտեսապետաբար զանոնք չափաւորելու միջոցներն գտնել. որպէս զի Ազգը պատրաստի դրամագլուխ մը ունենայ կրթութեան և դատաբարակութեան ծառայեցնելու համար։ Մեք խղճի ամենայն հանգարտութեամբ կարող եմք ասելու, որ Ազգը բարեկարգեալ դպրոցներ ունենալու չափ եկամուտ ունի. բայց որովհետեւ Հրեշտակապետութիւնը բոլորովին իւր պատասխանատուութենէն ձերբազատ է. քանի՛ նպատակ չառնուք այն կէտերը, այս պատճառաւ Ազգին եկամուտներն միշտ մտմտուքներու կը բախուի դարձած են և սխալ դատնան։ Հրեշտակապետական ժողով, փոխանակ Արգ. Խորէն Կաթողիկոսի եւ Պատրիարքի յարաբերութեան խնդիրը ներով առաջարկելու, մտադրութիւնդ այս սրինակ էական խնդրոց վերայ դարձնուր, եթէ նպատակդ իրօք Ազգին օգուտն եւ բարին մտա-

ծել է. վասն մի Ազգին թշուառութեան բուն պատերակներն այս խնդիրներն են, զոյն այդ պատճառները. վերջապ այդ պատճառները. այն ժամանակ Ազգին մեծ ծառայութիւն ած բած կը լինիս. ապա թէ ոչ՝ ի զուր այդպիսի անօգուտ խնդիրներ լուծելու համար ժամանակ կանցնես։

Դ. Ազգային բարոյական վիճակ. — Ազգին մէջ տիրող բազմադիմի բարոյական զեղծմունքներն Թողութիւն մէկ կողմ, միայն մէկ հատը առնք։ Ինչ տանեկան կեանքը, թէ՛ բնական եւ թէ՛ բարոյական օրինօք պէտք է բարոյականութեան վերայ հիմնուած լինի. որովհետեւ ընտանիքը ազգութեանց մայրն է. իսկ ազգութիւնք բովանդակ մարդկութեան, ուրեմն ազգութեանց բարոյական անարատութիւնը ընտանիքներուս բարոյականութեանէն կախումն ունի։ Յաւէտ է մեզ ասել, որ եթէ ոչ մեր ամբողջ Ազգին, գոնէ մեծագոյն մասին համար ընտանեկան կեանքը նշանակութիւն չունի. վասն զի միշտ կը լսենք, եւ պիտի լսենք տակաւին եթէ այսպէս մնայ, թէ այս ինչ մարդը իւր կինը Թողուց. այս ինչ կինը իւր այրը ձգեց, այս ինչ ապօրինի ամուսնութիւնն եղաւ, այս ինչ գիւղը բանի ամուսնութիւն մը կատարուեցաւ, վերջապէս այս ինչ տեղը կրկնամուսնութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Ասոնց ամենը բարոյականութեան նշանակութիւնը իմացողներուս համար պարզ լուրեր չեն եւ ոչ սովորական իրողութիւնք. այլ բարոյական մեծ զեղծմունք. բարոյագէտը կը սոսկայ այս տեսակ իրողութիւններէն, որովհետեւ կը զգայ, որ այսպիսի զեղծմունք ընդհանուր բարոյականութեան հիմունքը կը խարխլէն։ Սակայն Ազգութիւնը վերայ մինչեւ յարդ ամենափոքրիկ տպաւորութիւն մը խակ արած չեն եւ չը պիտի ընեն. մինչդեռ եթէ Կոստանդնուպոլսոյ կանգակի ընթերցման ժամանակ ժողովի մէջ քրքիջ մը կամ ծիծաղ մը տեղի ունենայ, մեծագոյն մասի ջղերուն կը դպչի, կը զայրացնայ, կը ցասնու, չանդիմանալու պերճաբանութեամբ առնախօսութիւնք կը լինին, բացականչական ձառեր կը կարդացուին։ Եթէ Ազգի բարոյական վիճակին վերայ մի երեսփոխան, եթէ ոչ երկու, գանէ մէկ խօսք ասած լինէր, մեզ համար մեծ մխիթարութիւն պիտի լինէր։

Ազգ. Ներեսփոխանութեան առաջին պարտաւորութիւններէն մին եւս Ազգին բարոյականութեան խնդիրն է, պէտք է քննէ, իմանայ, թէ ինչ պատճառներէ յառաջ եկած են բարոյական զեղծմունք, ո՛ր են տեղի տուողք, իմանալէն ետքն պարտաւոր է անմիջապէս այդ տեսակ ծանրակշիռ զեղծմունց պատճառները բառնալու միջոց, որպէս զի գործք եւս ինքնին անհետանին. պարտաւոր է, բարոյականութեան վրկարար ակռաններ Ազգին մէջ մտուցանելու համար ջանալ։ Մեր եւս շատերն այնպէս կարծեն, որ մեք Ներեսփոխանութեան վերայ կրօնական պարտաւորութիւնք կը դնենք. սակայն պէտք է գիտնալ, որ ազգէն ընտրուած որ և իցէ պաշտօնեայք, թէ եկեղեցական լինին և թէ աշխարհական Ազգին յառաջդիմութեան համար հատուցարար պարտաւոր են անխոնջ աշխատիլ. և որովհետեւ ամբողջ Ազգի յոյսը Ներեսփոխանութիւն կեդրոնացեալ, ուստի Ազգին յուսոյն և ակնկալութեան համեմատ պարտաւոր է գործել։

Ե. Հիւղեպական-լեան բարեկարգութիւն. — Ներեսփոխանական Ժողովը պարտաւոր է նախ Ազգին մէջ գըտ

նուած թէ կաթոլիկոսն եկեղեցականաց եւ թէ քահանայից թիւն իմանալ. երբ կարգ՝ պէտք է գիտնայ, թէ իւրաքանչիւրն ինչ աստիճանի եւ ինչ կարողութեան տէր է, իւր կոչման եւ պարտաւորութեան վերայ տըչափ տեղեկութիւն ունի: Այս վերջինը այն պատճառաւ ասացինք, որովհետեւ մեր քահանայից մեծագոյն մասը այնպէս գիտէ, որ իւր պարտաւորութիւնն մեռեալ թաղել. մկրտութիւն տալ, պսակ դնել եւ այլն է: Ընդ քահանայ մը ասելը միայն իրեն պարտաւորութիւն կը համարի առանց իսկ գիտնալու, թէ ինչ է իւր իսկական կոչումն. ասկէց իմանալու է նորա իրենց յանձնեալ ժողովրդեան բարոյական վիճակը:

Անոնք քահանայք չեն իրենց պարտաւորութիւնը չը ճանչցողք. այլ կան վարդապետներ, նոյն իսկ առաջնորդներ, որք քահանաներէն չեն տարբերիր պարտաճանաչութեան մասին: Այս ամենակարեւոր պայմաններն ցարդ անեկատ մնալով՝ ազգիս եւ անօգուտ եկեղեցականաց թիւն երթալով լատուտացած է, որով ժողովրդեան վերայ բեռն ծանրանալով եկեղեցականք այնուհետեւ սկսան իրենց հոգը դժուար ճարել. ասկէց հետեւած է ապագային մէջ հոգ ունենալու համար ժողովուրդը կեղեքելու խժդժական սովորութիւնը եւ այլ այսպիսի զանազան ապականութիւնք: Ըն այսպէսով եկեղեցականութիւնը իւր նախնական բարձրութիւնն եւ վեհութիւնը այս օրուան երկրաքարշ վիճակին հասուցած է:

Ընթափանցութեան պարտաւորութիւնն է այն զեղմանց առաջքն առնուլ եւ օր ըստ օրէ բարւոքել Եկեղեցականութեան վիճակն, պարտաւոր է հետազօտել եւ իմանալ, թէ ա՞ր դեօք քահանայից դասու ծուխի բաժանութեան արդարութեամբ եւ հաւասարութեամբ եղած է. թէ չէ անհաւասարութեամբ. մէկն հարիւր տուն ծուխ ունի, միւս մը տասն տուն չունի. մէկն հարիւր տուն ունենալովը կեղծանի. միւսն տասն տուն չունենալով: Այս կէտերը թէ եւ նշանակութիւն ունեցող կետեր չեն երեւոյթ գնէ հեռուէն, սակայն մեծամեծ զեղմանց առիթներ կրնան լինիլ: Այս ամենուս վերայ Ընթափանցական ժողովը պէտք է իւր ուշադրութիւնը դարձնէ եւ պահանջեալ բարեկարգութիւնը անմիջապէս առնէ:

Մեր Ազգն կրօնքով ապրած է, կրօնքով կապրի եւ պիտի ապրի. ցաւալի է ասել, որ սոյն կենսատու հոգին, սոյն անուշդն, որ Եկեղեցիէն եւ եկեղեցականաց ձեռքով պիտի մատակարարուի, ապառելու վերայ է: Ասանկ Եկեղեցականութեան վիճակին անկարգ է. վասն զի մտածող չը կայ այս մասին: Ընթափանցութիւնն պէտք է սոյն խնդրին ուշադրութեան առնուի բոլոր արմատ ամենայն խնդրոց: Ընթափանցութիւնն պէտք է հասկանայ որ նիւթական հոգի պակասութէ աղգերէ չեն անհետացած, բայց կրօնական հոգի, բարոյական հոգի պակասութէն շատ ազգեր կորուստեան անդունդն իջած են: Ընկրօնութիւն, անհաւատութիւնն, կրօնական անտարբերութիւնն, վատ եւ բարւոք ապականութիւնն ժողովրդեան կենդանութեան մահացուցիչ թոյներ են: Ասոր մեր Ընթափանցութիւնն Ազգի կենդանութիւնն մահուանէ ազատելու համար պարտաւորութիւն ունի, պարտաւորութիւն ազգային արդի վիճակն ջնջել, վասն զի անդէն կը կենդանանան ազգերն, ինչպէս եւ անդէն կը մեռանին:

ներ պրոգրէսիւն : Երկուսական ամեայ փոքն ցուցայ , որ սահմանադրութեան վերաբերեալ ուրիշ բան չը նշանակեր , այլ բոլորովին անգործութեան դատապարտել և կամ խափան ընկել . ուստի եթէ մեզ ներուի և մեր պատրաստած ֆէդրոյ ֆրեգին ուշադրութիւն դարձուի , կառավարկեմք որ վախճանակ ամբողջ սահմանադրութիւնը վերաբերելու , որ բացատրութեան կարեւոր դատաստան յօդուածներն որոշապրեն , որով ուրիշ ոյն տեղի ժամանակ չմնայնիր :

Այդ՝ հաւաքներնիս ամփոփելով՝ կը կրկնեմք Երեսփոխանական Ժողովոյ առաջին պարտաւորութիւնն է , վերհանակ կաթողիկոսական կոնդակով զգաստալու , կաթողիկոսին պահանջէ , թէ ինչ ըրած մինչեւ հիմա Պալամէնիայի մասին : Երեսփոխանական Ժողովոյ պարտաւորութիւնն է , վերհանակ կաթողիկոսի և Պատրիարքի յարաբերութեան անցքերուն ընդդիմով պարտադրելու , ազգային դատախարհութեան վերայ դարձնել իւր ուշադրութիւնը . ազգային եկմտական վիճակն ի նկատի առնուլ և բարեկարգութեան համար մտածել , Երեզեցական ընթացքին վրճակին բարեկարգել :

Մինչեւ որ այս ծանրակշիռ խնդիրներն չը լուծէ Երեսփոխանութիւնը . ըստ մեզ չը կայ նպատակ համար ուրիշ ընդդիմ և կարելի չէ որ կարողանայ իւր պարտաւորութիւնը կատարել և ամբողջ Ազգը գոհ ընել :

Գ . Ս . Խ .

ԵԴԵՍԻՈՅ ՆԵՐԿԱՅ ԿՐՕՆԱՓՈՒԿԱԲԱՆ ՎՐԱՅ

(Շարունակութիւն և վերջ . տես 12 Մարտ 1872)

Կը հաւանորդի մը պատահութիւնը , այս լաւ կը բացատրեն և կը սովորեցնեն մեզ , թէ տարբը գիրքը և թէ տարբը հարը եկեղեցւոյ ուստի հարկ չէ հոս թուել զանունք , մանաւանդ որ ուղղիչ կրնայ կորդալ Աբծին մէջ դէռ շարունակուած եկեղեցւոյ պաշտօնէից ուղղուած քանի մի խօսքը , ուր ըստ բաւականին բացատրուած է և որ ժամանակիս նկատմամբ շատ մեծ կարեւորութիւն ունի : Ասոնցմէ պիտի ուզենք զանոյ առնելով զոյն մէկայն այսչափ կ'ըսենք թէ , առաքնորդ ըսելով մենք կիմանանք եկեղեցւոյ պաշտօնեայ , եկեղեցւոյ պաշտօնեի մը պարտքն է եկեղեցւոյ բարւոք կառավարութիւնը հոգ տանել , այն է հանձնայն Ընտրեալ կամաց . ժողովրդի հոգեւոր պիտոյքը հոգալ , անոր պարտաւորութիւնները իրեն ճանչնել , քրիստոնէական ուսման մէջ կրթել , և անոնց հոգիները կազդուրել Աւետարանի հոգեւոր կերակրով :

Կը սովորինք մեր ազգային պատմութիւններէն որ քրիստոնէութիւնը մեր ազգի մէջ մտած օրէն ի վեր , ժողովուրդն կրօնական երկիւղածութեամբ , այնպիսի ջերմ հաւատարմութեամբ միացած է իւր հոգեւոր հարց հետ , որ միշտ հովիւ և հօտ , առաջնորդ և առաքնորդեալ , իրարու հոգի և մարմին , իրարու հայր և որդի , ընտանեկան միութեամբ և հոգեւոր սիրով սերտ յարաբերութեան մէջ եղած են միշտ : Ընդունէր առաքնորդը և հայրապետը քրիստոնէական խոնարհութեամբ , իրարու գիտուն հայրեր իրենց ժողովուրդը իրարու իրենց մաք-

մինը ճանաչելով, պատրաստացած են նորա վերայ հայրական գթով, և սպասաւորած են եկեղեցւոյ մեծ ջերմեռանդութեամբ։ Փոխադարձաբար և ժողովուրդն որդիական պատուասիրութեամբ և երախտագէտ սրտիւ յարգած է զանոնք իբրեւ հայր հովիւ և իբրեւ պաշտպան։ Առաջնորդ

Ըրդ ձեզ կը հարցնեմ՝ ով հարք եկեղեցւոյ, և առաջնորդք հօտին Քրիստոսի, ինչ զարմանք է այս, որ ձեր ապերախտ և արժանիք չի ճանաչող հասարած ժողովուրդն մեծ եւ բախտագիտութեամբ կը վարձատրէ եղեր ժամանակին իւր հաւատարիմ և արժանաւոր մշակները, մինչ ասքա ալ նոյն ժողովրդեան որդիքն չ՚են մինչ ասքա ալ նոյն կրօնասիրութիւնը չ՚ունին, մինչ ասքա բոլորովին անոնք գոյացեր են. եթէ ըսէք՝ այո, կը հարցնեմ դարձեալ թէ ինչ է այս ամէն փոփոխութեանց պատճառն, ասքա հայերն զրպս լաւ մարդիկ կը ճանաչենք, ինչո՞ւ լաւութեան կրթողքն դարձեալ եկեղեցւոյ սուրբ հարք չ՚են, ինչո՞ւ հապա մենք եկեղեցականքս, չենք վարժեցուցած մեր ժողովուրդն նոյն լաւութեան։ Կը տեսնենք ահա յանցանքն դարձեալ մեր վրայ կը ձգան բանայ, մենք ենք պարտաւորն որ մեր նախահարց նման մեր պարտքերը չենք կատարեր զոր ունինք առ ժողովուրդն. բայց յայտնի է, մեզմէն շատերն բազմից վկաներ ալ հայտուցած են և կը հաստատեն անխղճաբար. արդ ինչպ՚ս կրնայ սիրել ժողովուրդն այն առաջնորդն, որոյ առաջնորդութիւնը թիւր է եւ՝ ի կորուստ կը տանի. ինչպէս սիրէ նա այն հովիւը որ իւր հօտը վոխանակ պահպանելու կը ցրուէ և գայլոց կը մատնէ, ինչպէս վարձատրէ այն պաշտօնեային, որ իւր պարտքերը չի կատարելէն զատ ժողովրդեան վնասով իւր շահը կը փնտռէ։ Ասանց ճշմարտութիւնը դժբաղդաբար չենք կարող ուրանալ, քանզի՝ ի միջի այլոց ահա Հրեստիայի ներկայ վիճակն ալ կը հաստատէ զայս։ Արեմիս մեր անխոհեմութենէ յառաջ եկած վնասները վոխանակ ատոր անոր վրայ ձգելով՝ ստութեամբ զմեզ արդարացնել ջանալը, աչխատանք մենք ըզմեզ այնպիսի ուղղութեան մը մէջ դնել, որ մեր խիղճն միայն մեզ թէ մեր բարի մենք արդարներ ենք, և ահա այս հերիք է մեզ՝ ի վարձ, վոխանակ անարժանութեամբ ժողովրդէն պատիւ փառք և յարգութիւն մուրալու. աչխատինք ճշմարիտ արժանաւորութեամբ մեր անձերը պատկառելի ներկայացնել նմա. վոխանակ մեր առնա ունեցած պարտքերը կատարելու համար վարձատրութեան սպասելու, կատարենք մեր պարտքերը ճշդիւ և լիովին, և ահա արդէն վարձատրուած պիտի ըլլանք այն ամէն բանէ, զրպս այժմ յանիրաւի կը պահանջ չենք ժողովրդէն։

Երիցկիր և դու քոյր յիմարացան ցնորքներէդ անարժան հովիւ Հրեստիոյ, թօթափէ օձի և գինւոյ մոլ հայուցիչ թմրութիւնը քու անձէդ, կը խնդրեմ՝ ի քայ Թող քիչ մը քաղցի մտերմութիւնը և մտածէ քո ներկայ կացութեանդ վրայ, խմոյիր որ Հրեստիայեայ արդի պատակտեալ վիճակը քեզ պատիւ չէ, այլ անարգանք, խելամուտ լեր, որ Աղի վնասը քեզ ալ վնասակար է, դիտցիր որ ընդհանուրի իրաւունքը մանաւանդ զնհելը, որ և իսկ սարկական ակնկալութեամբ, այնպիսի անջնջելի աղտ մ՚ է. զոր չեն կարող սրբել ոչ մարդիկ և ոչ ժամանակը. քո ամօթալի ձգտումն. վոխանակ օձի և գինւոյ թմբրեցուցիչ շղթաներուն ձեր ըղեղը

խանգարելով, օր քան զօր դէպ ի յանբանութիւն դիմելու, զգաստացիր եւ աշխատէ պարտաւորութիւններդ կատարելու յօդուտ քեզ և Աղգին, և եթէ այնքան անձնատուր եղած ես պինեմելութեանը, չես կարօղ զլանալ գինիի կարասէն դուրս հանել և ուրիշ բանով զբաղիլ, գէթ հեռացիր այդ պաշտօնէդ, որուն անարժան ես, որպէս զի քո յիմարութեամբ ու վատթարութեամբդ ազգդին դատապարտելի անձդ կրկին և կրկին դատապարտութեան ենթարկես, խոստովանէ որ ինքզինքը կառավարելու անկարող մարդ մը, չէ կարօղ զգայլ կառավարել լուսաբաց մէկի տեւա գործառնեին ալ չեն կարօղ ըլլալ արդարացնել։

Դառնանք քիչ մը ալ ձեղ հետ խօսելու, Հայրենակիցք իմ, յիրաւի սիրելի ներս մեծ ցաւ կըպատճառէ սրտիս ձեր այժմեան պառակտեալ և անմիաբան կացութիւնը, մանաւանդ երբոս աւելի կարեւէր խոցոտն այն դառն համբաւն է, որ կը գուժէր ինձ ձեզմէ ամենոյ ազիւօրէն պատգամելու վիրկը դիմելը։ Դիտէք Հայրենակիցք իմ, ձեր սոյն անխոհեմ որոշումն ինչի կը նմանի. կը նմանի այն կարճամիտ մարդուն ըրածին, որ գետակէ մը ազատուելու համար ինքզինքը ծով կը նետէ, և սոյն նմանութիւնս այնչափ ճիշդ է որքան որ ճիշդ է Հայ և պատգամական եկեղեցւոյ մէջ եղած անհաւն տարբերութիւնը։ Ինչո՞ւ կրօնական խնդութեան կը դիմէք, վասն զի ձեր իրաւունքը կը բռնաբարուի և ձեր յառաջադիմական բազմանոյ առջեւ արգելքներ կը հանեն քանի մը մատնաւոր անձինք. կամ ազիւութեամբ և կամ ջարդարութեամբ։ Լաւ, դուք որ այդքան անիրաւութեան չի կարող զոյգաք համբերել, որ ժամանակնուոր է և իւր թելադիրներուն հետ կոչնչանայ, ինչպէս պիտի կարողանաք համբերել այն խոտոր անիրաւ և անբրիտանեայ պահանջմանց, զորս պատգամականութիւնն ձեղմէ պիտի պահանջէ, ինչպէս իւր ամեն հետեւողներէն։ Վերջէք հայրենակիցք իմ, թէ ինչ է պատգամական եկեղեցւոյ սկզբունքն. և մոցած էք նորա մինչեւ յարդ յարուցած բազմատեսակ պղանգակութիւնց պատմութիւնը. չը լսեցիք այն լուսաւորեալ դարուս մէջ անգամ Պապի իւր անսխալութեան համար յարուցած անմիտ խնդիրը, որոյ պատճառաւ իւր յափշտակած աշխարհական իշխանութեան գահն անգամ վերայ տալ, զրկուելով վատիկանի վառաւոր դահլիճներէն եւս, ուր երբեմն բազմած իբրեւ յերկնից բարձրու թենէն բանադրանաց տոկալի շանթեր կարձակէր այն անհնազանդներուն գլխուն, որոնք կը համարձակէին արտասանել արդարութիւն, իրաւունք եւ ազատութիւն բառերը։ Պատգամական եկեղեցւոյ ընդհանուր սկզբունքն է, անսահման միապետութիւն, նորա պատգամն է Պապի անսխալութիւնն, նորա պահանջն է իւր հպատակներէն խղճի ուրացումն, կոր հպատակութիւն, առ խարխափ հետեւողութիւն և կենդանի մեռելութիւն. և սոյն դրութենէ մնալ չափ անգամ շեղողին առաջը փակուած է արքայութեան դռներն արքայազն Պապի եւ բեւեռակայական բանալիներովին, որուն կ'ապահաէ միայն դժոխքն իւր ահռելի բոցերով և սադանը իւր անդնդային արքայեակներովին։ Ընդ հայրենակցաք իմ, այս ամեն անարդար պահանջմանց եւ անբրիտանեայ դրութենց սիրոյ կարողանաք ընդդիմանալ դուք ձեր անձերը, և ինչպէս չեմ դիտեր. կը զարմանամ ձեր մէջէն ա-

ւելի անանց վրայ, որոնք քաւական ըսաւսւօր միտք և քիչ մ՚ ալ խորհե- լու կարօղութիւն ունենալ կը ցու- ցընեն, բայց կերեւի որ չեն այնպէս, ինչպէս որ զրերնիք կարծել կուտայինք, որովհետեւ գործածնին տգիտութիւն գործ է։ Ու ահա յայտնի կը տեսնը- ւի որ ձեզ հասած ամէն չարեաց պատճառ որչափ որ ամենց չարութիւ- նըն՝ աւելի ձեր խորին տգիտութիւնն է. վասն զի եթէ դուք տգէտ չը լի- նէիք ձեր եկեղեցւոյ և կրօնի մասին, անշուշտ պիտի ճանաչէիք նորա բազ- մադիմի բարիքները, մեր եկեղեցւոյ առաքելական սահմանադրութիւնը. նորա ներոզամտութիւնը, շատ աւե- լորդապաշտութիւններէ և այլանդա- կութիւններէ ազատ լինելը. նորա քրիստոնէական արդութիւնը, մաքրու- թիւնը և արիութիւնը, և այս ամէն կատարելութիւնները չէիք վոխեր ձեզ անձանօթ և խաւսպահանջ օտար եկեղեցւոյ մը հետ. եթէ տգէտ չլի- նէիք մեր ազգի և եկեղեցւոյ պատ- մութեանը, պիտի տեսնէիք նոյն պատ- մութեան ամէն թերթերուն և ամէն մէկ էջերուն մէջ, սքանչելի նահատա- կութիւն մը, առաքելական մարտիր- բոսութիւն մը, անընկճելի արիու- թիւն մը և անպարտաւնչ երկայնմտու- թիւն մը, որ զձեզ վոխանակ ու- րացութեան, աւելի զգօսան և հա- մակիր սրտիւ պիտի միացնէր նոյն եկեղեցւոյ հետ։ Մի որքան ահռելի չարիքներ անցած են մեր խեղճ ազ- գի և եկեղեցւոյ գլխէն, քանի՛ քանի ընտիր և սուրբ մարտիրոսներ պսհ- ուած են ի սեր և ի պահպանութիւն մեր եկեղեցւոյ, որքան արիւն և քրը- տինք թափած են մեր արիասիրտ և առաքինի հայրերն, մեր եկեղեցին ան- վէճար պահպանելով մեզ յանձնելու համար։ Ի կողմէն կրակատաչտ Պար- սիկն, միւս կողմէն մոլեկրօն Օսմանն, մի կողմէն արիւնկղակ Թաթարն, միւս կողմէն մարդախառնճ Արաբացին, հարւ և սուր՝ ի ձեռին, աւերելով, քանդելով, անապատ կը դարձնեն Հայաստան երկիրը. սոսկալի սրա- ծութեամբ, և գերութեամբ հետա- մուտ կը լինեին տկարացնել Հայաս- նիքեան ու բարոյական զօրութիւ- նը, ջնջել ժողովրդեան տու եկեղեցին և առաքինն ունեցած հաւատարմութիւ- նը. և եկեղեցւոյ բարձմամբ Հայ ազգն եւս խառնել և անհետացնել իրենց մէջ. բայց չեն յաջողեր, և ամօթա- պարտ յետս դարձած են զարմանալով հայեան ոչ մէկ բանէ ջերմեռանդու- թիւն արդ մենք այժմեան Հայերս այսպէս կը պահպանենք մեր նախա- հարց այսքան արիութեամբ պաշտ- պանած ամենէն աւելի սուրբ և նա- խ- րական աւանդը, Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցին։ Մեր սուրբ մարտի- րոսաց արեամբ ոռոգած եկեղեցին մենք կամաւ ուրանանք, կորսընցնելով մեր Աղգի մի միայն ամբութիւնը, կորսանե՞նք նաեւ մեր ձեռաք մեր ազ- գութիւնը, որ այսքան դարերէ՝ ի վեր կանգուն կը կենայ անցնելով ան- թիւ յեղափոխութեանց մէջէն, և պահպանելով իւր դոյութիւնն ու յատկութիւնը. արդարեւ անհերելի յանցանք և անառուժելի վշաս, որ մեզ ամենուս ալ մահառիթ է։ Վասն որոյ, կաղաչեմ զձեզ սիրելի հայրենա- կիցք իմ, կաղաչեմ, սթափեցէք ձեր անխոհեմ կիրքերէն, ճանչցէք ձեր օ- գուտը ու վնասը, հեռու կեցէք շա- հասէր և խաբեբայ ոտտ ազգասէր- ներէն. ուղիղ մի լինիք կը խնդրեմ նոցա ձախող խնամատարութեանց և անզգայ ճօճամախօսութեանց. որոնք յատաջադիմութեան և լուսաւորու- թեան պատրուակ ե միշտ զձեզ կը

յուզեն և իրար կը ձգեն իրենց որ և իցէ մեկ կէտը գոհացնելու համար։

Ձեր յանցանքն միայն ձեր ոգեւորութիւնն է հայրենակիցք իմ, իսկ սէրն յանցանաւորն, սէրն չարեաց ցապաթան և սէրն գոտապարեղէն ձեր պարագլուխ այն երկու անխիղճ խմոտուն կարծուածներն են, որ իբրեւ վէմ գայթակղութեան միշտ ձեր գլխմանը պատճառ կը դառնան, և ձեր իրար ընկած ու եղբայր զեղբայր հալածած տեսնը նոքա իրենց կէտը գոհացնելով հեշտանալու եռեւեռ են։ Այս երկու անձանց ոգին պէտք է դուք լաւ ճանաչէք հայրենակիցք իմ, որք ձեր կարծեցեալ բարերարները կը համարուին, մին ծերացեալ յամբարտաւանութեան, իւր սիրտը սեթոտ ըրած է ստոտոնային և իւր անձը նոքա պատուանդան, միւսն վարժեալ ի կեղծաւորութիւն իւր սեւն գոյն ծոցը մէջ իւր շահը կը նկատէ միայն։ այս երկուքն են, հայրենակիցք իմ, որ մին մեկ ծայրը կեցած, միւսն մեկ, զձեզ կը ստոտանեն ու կը տատրուքեցնեն, ձեր տէր ինքնիշխան ունեցած հաւատքն ու վստահութիւնը չարաչար գործածելով, մին քարոզ կոչ մոլեռանդութեան, միւսն քարոզ անկրօնութեան, մին Աբեւեանն, միւսն Վրդանեսեանն. ահա այն երկու կամապաշտ և անձնասէր ձնմարտանիներին հետևի կեցէք, որպէս զի կըրկին և կրկին չնոյնաք նոցա լարած որոգայթներուն մէջ. կրկին կաղաչեմ ձեզ եղբայրք իմ, դուք որ սխալմամբ հեռացած էք ձեր մայրենի եկեղեցիէն, դարձէք կաղաչեմ, դարձէք կրկին նոքա մայրական գիրկը, ու խաբուիք օտարներու սուտ խոստումներէն. համոզուեցէք, որ մարդ մը իւր հայրենի տան մէջ չի գտած հանդիստը, չէ կարելի օտարի տան մէջ գտնել, հետագային նաեւ այն անձէն որ ձեզ յոյսերը առաջնորդեց. տեսէք հայրենակիցք իմ, տեսէք և իւր կնանքէն գատեցէք ձեր ազատաժիտ և ազգատէր Աբեւեանը, տեսէք այս քանի՞ անգամ եղաւ որ կրօնափոխութեան կը գիմէ երբեմն ի բազքատանութիւն, և այժմ ի Պապականութիւն. ուստի կը խնդրեմ եղբայրք իմ, ձեր օգտին համար հետագային այդ մարդկան, իրենց անակնկալութիւնք, յեղյեղուկ, շահատէր և անխիղճ մարդկ մի, աշխատեցէք այսուհետև աւելի լաւ ճանաչել ձեր ճշմարիտ բարեկամները և աւելի խոհեմութեամբ ընել ձեր ոտքնուիները։

Ձեր օգուտը ձեր միութեան մէջ է հայրենակիցք իմ, ուստի ի բաց մերժելով ձեզմէն երկպառակութեան և անմիաբանութեան ոգին, սիրով միացէք իրարու հետ և ժրութեամբ աշխատեցէք ձեր և ձեր որդւոց ճշմարիտ լուսաւորութեանը համար, և տեսէք այն ատեն պիտի տեսնէք որ, աշխարհ չպիտի կրնայ դիմադրել ձեզ և հեռատեսապէս դուք ալ ոչ ոքէ չը պիտի վախնաք։

Խնդրելով որ ձեր պանդուխտ հայրենակիցն ձայնը լսելի ըլլայ ձեզ, միամիտ զձեզ սիրով ի սրտէ։

1873 Յունվար 1 Ս. Գէորգ Շուշանեան։
Յերուսաղէմ։ Հանիան Եբեսոյի։

ԳԻՇԵՐՕԴԻԿ ԴՊՐՈՑ ՑԱՆԹԱՊ

Անթափէն եկած նամակէ մը հետեւեալ խիստ ուրախալիր տեղեկութիւնը քաղելով բերկրութեամբ կը հրատարակեմք յուրախութիւն ազգային և ի քաջալերութիւն Ընթերցողաց։

Տէղին իշխանք և Ա. խորհրդ Ազն. Ընդամէնք քանի մը ազգային հնդրոյ

անգամ կարող է վճարել առանց դը-
ժուարութեան։ —

Մենք եւս հպատակելով օրէն աղ-
գային օգտակար սեղմութիւնը կը
գովեմք Ընթացքի մեր սիրելի աղ-
գայնոց այս ազնիւ եռանդը և աներկ-
միտ յուսով կըսպասեմք իրենց ձեռ-
նարկած ազգօգուտ գործոյն հաստա-
տութիւնը և արդիւնաւոր յարատե-
ւութիւնը տեսնել, որ մեծ պատիւ և
յաւերժական փառք է թէ իրենց եւ
թէ Նորին Վ։ Ս. Կաթողիկոսի համար։

Երանի՛ այն ազգին, որ իւր մտաւոր
սերունդը դաստիարակելու եռանդ ու
ջանքն ունի, որով իւր ազգային էու-
թիւնը կը հաստատէ անխախտ հիմ-
ման վերայ. և բիւր երանի՛ այն ազգին
որ դաստիարակութեան հիմն ալ պիտի
հաստատուի վերայ դնել. ու չէ թէ
աւազի։ Դաստիարակութեան հոգ տա-
նող ազգը եթէ գիտնայ, որ արտաքին
երեւութական ձեւերը, զարդերն ու
հանդիսաւոր արարողութիւնները ոչ
դաստիարակութիւն են և ոչ յառա-
ջադիմութիւն, նա առաջին քայլն ա-
ռած կը լինի։ Կը մնայ միայն մեր
բոլոր սիրելի ազգի համար, նմանապէս
և Ընթացքիս որ այսպէս ձգտմբիտ
դաստիարակութեան ցանկացող եւ
հետեւող լինին։

Ամսակարգի մէջ սկսած է հրատա-
րակել մի նոր պարբերական տետր
փարոս անուամբ խմբագրութեամբ
Օ. արծրունի Մ. սերեանց։ Այդ տետրի
առաջին թիւն միայն մեր ձեռքն հա-
սաւ, որով մէջ քանի մի բանաքննական
յօդուածներէ զատ՝ կայ նաեւ մի դի-
տողութիւն Ներսէս Աիվա (անդաս-
տան) լոյսը մի հատուածոյն վերայ,
որ հրատարակուած է Վ. Եհատիա Գ-
ոգ Գ. կաթողիկոսի նկատմամբ։

կարգադրութեան համար յատուկ
հանդրձարան մը հրաւիրած են Ընթրին
Վ. Տ. Տ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոսը.
կարգադրելիք ինդրոց մէն է Ընթա-
ցի մէջ դիւրօգուտ դպրոց մի բանալ, ո-
րոյ հաստատութեան համար տեղացիք
մեծ եռանդեամբ յօժարամիտ վա-
ճառք կը յայտնեն. և ազգային օգտի
ցանկացող պատուաւորներ անձինք ա-
մենայն ջանիւք հոգ կը տանին այս
ձեռնարկութիւնը օր յառաջ ի կատար
հասցնելու։ Այս գործոյն ի նպաստ
հանգանակութիւններ կը լինին և իւ-
րաքանչիւր բարեկէս աղգային անհատ
յօժարակամ ըստ իւրում կարի չաբա-
թական բաժին կը գրուի, 5 փարայէն
մինչեւ 40 փարայ. ամէն մէկ անհատ
ինչ բաժին որ գրուած է ամէն շաբաթ
ամբողջապէս հասուցանելու պայման
նաւ։ Իւրաքանչիւր Թաղի մարդիկը
պրելու և կանոնաւոր հաւաքումն ը-
նելու համար Վ. Կաթողիկոսն և Թ.
խորհրդոյ կողմանէ վստահութեան ար-
ժանի անձինք տեսուչ կարգուած են
ամեն Թաղի վերայ, ամեն մէկ տեսուչ
ալ իւր ձեռքին տակ տասնապետներ
ունի, որք տասնեակն տան բաժին
ներն հաւաքելու հոգ պիտի տանին։
Աքա իրենց հաւաքածները հաշուով
իրենց տեսչին պիտի յանձնեն, նաքա
ալ դանձապետին։ Վերջապէս ամեն
կարելի միջոց կը գործադրուի, որպէս
զի այս գործը առանց խոչընդոտի յա-
ռաջ քայլէ և ակնհատութիւն լինի
դպրոցին հաստատութենէ։ Արդէն շա-
բաթականներն կանոնաւորապէս սկը-
սան հաւաքուիլ, մին մի անհատ ու-
րախութեամբ կը վճարէ իւր գրուած
բաժինը. մեծ յոյս ունիմք որ պիտի
յառաջանայ այս խիստ օգտակար, մի-
անգամայն և ամենահարկաւոր ձեռնար-
կութիւնը, որովհետեւ բաժինները
մեծ բան մի չեն, և ամենքն ալ քան

Թէ ուսերէն Թերթի հրատարակած տեղեկութիւնն, եւ թէ ՓԱՐՈՍ դիտողութիւնն բաւականին հետաքրքրական լինելով հարկ կը համարինք Աիոնի մէջացաւ հրատարակել. թէ եւ աւելի կը փափագէինք, որ ՓԱՐՈՍ իւր դիտողութիւնն ուսերէն գրած լինէր ուս լրագրոյն դէմ։

Ընտասիկ ՓԱՐՈՍԻ յօդուածն, զոր կը հրատարակենք առանց բան մի աւելցնելոյ կամ պակեցնելոյ։

ՈՈՒՍԵՐԷՆ ՆԻՒԱ ՕՐԱԳԻՐՆ ՎԵՀԱՓԱՌ ԴԷՈՐԳ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԵՐԱՅ

Ի փեթերպուրկ հրատարակուած Նիվա (Ընդասան) անուանուած պատկեր բազարդ օրագրի ներկայ 1872 ամի 13 Թուոյն մէջ տեսանք տպագրուած մեր Վեհափառ Դէորգ Դ. Կաթողիկոսի պատկերը եւ կենսագրութիւնը, որի մէջէն արժան եմք համարում քաղել քանի մի տեղեկութիւնք, զոր մեզ, խոստանում եմք, գուցէ եւ այլոց, մինչեւ յայժմ յայտնի չէին։

Յետ տալոյ Վեհափառ Կաթողիկոսին գործանութիւնը ի մասին խնդրի, գործունէութեան, ազնիւթեան, եւ այլն. յիշեալ օրագիրը նկարագրում է Թէ ինչպէս մեր Կաթողիկոսն ընդունում է իւրեան ներ կայանալ ցանկացողներին. «Պատրիարգական ընդունելութիւնքն, ասում է նա, լինում են Աջմիածնի ընդունելութեան դահլիճի մէջ. պատրիարքն նստում է Ընծուում, բարձրի եւ Թանկագին խալիչաների վերայ. ամենայն որ, որ մօտենում է նորան՝ ծունկ է ջգում եւ համբուրում է նորա ձեռքերը եւ ոտները»։ Թէպէտ եւ Աջմիածնի եղած չեմք, եւ այն տեղի սովորութիւնքը չգիտեմք, բայց այսու ամենայնիւ յոյժ երկբայում եմք, Թէ այն տեղ սովորութիւն լինի ծունկ ջգել եւ համբուրել Կաթողիկոսի ոտները։

Նոյն օրագիրն պատմում է նաեւ՝ Թէ «ըստ հին սովորութեան», որպէս Թէ՝ «միայն եպիսկոպոսներն կարող են նստիլ Կաթողիկոսի մօտին եւ միայն այն ժամանակ, երբ որ նա հրաւիրէ, եւ Թէ՝ միայն նա կարող է խօսիլ Կաթողիկոսի հետ կամ պատասխանել՝ առ որ Կաթողիկոսն դառնայ հարցմունքով»։ «Հանդիսաւոր օրերում, շարունակում է յիշեալ օրագիրն, պահանում է Աջմիածնում խոտագոյն կարգ (էթիքէթ), եւ միայն բարձրաստիճան եկեղեցականք ունին իրաւունք մոտենալու պատրիարքին, իսկ ստորին եկեղեցականք, որպէս եւ ժողովրդականք կարող են տեսանել նորան միայն տաճարի մէջ, եւ այն Շաբաթ եւ Կիրակի օրերում»։ Այս ամենայն տեղեկութեանց վերայ քան ասել կարող չեմք, որովհետեւ, որպէս արդէն ասացինք՝ Աջմիածնում եղած չեմք եւ այն տեղի սովորութիւնքը չգիտեմք, որպէս եւ տեղեկութիւն չունիմք ուս օրագրի յիշած «հին սովորութեանց» վերայ. ուստի յոյժ երկբայում եմք եւ յոյս մասին՝ Թէ այդ ամենայն ճիշդ լինի։

Ի վերջոյ չեմք կարող չյիշատակել նոյն ուս օրագրին մէջ բերուած մի այլ տեղեկութիւնը՝ Թէ «մեր Վեհափառ Կաթողիկոսն հիմնած է Աջմիածնում ԱԿԱԴԵՄԻԱ»։ Ուրախ եմք, որ այդ տեղեկութիւնը յոյժ կարճառօտ է, որովհետեւ նորա նկատմամբ չեմք կարողանում համեմատել Թէ այդ ակադեմիան քանի՞ կուրս (դասատուն) է բաժանուած առ այժմ, որ ուսմունքն աւանդուում են նորա մէջ, որքան ակադեմիապատ կոչ, ակադեմիներին պէս

են, պրպիսի իրաւունքներ է տալիս այդ ակադեմիայն իւրեանց ուսումն աւարտող ակադեմիատներին, և վերջապէս՝ պրպիսի և պրքան պիտութիւն է պահանջւում այդ բարձրագոյն ձեմարանը մտանողներից։ Այս ամենայն տեղեկութիւնքը, որպէս և ուրիշ օրագրի մէջ "հին տօղորութիւնքը", դուք ծանուցանէք և բացատրէք մեզ Ազգ մխիթարեան Աբբայ ամենայն։

ԲՈՑՆՔ ԹՈՒՉՆՈՑ

Նախանձամտութիւն հիանալի տեսանի՝ ի բոյս Թուչնոց, չէք պր որ նըկատիկ և խանդաղատիկի ոչ ընդ երկնային բարութիւն, որ չնորհէ տկարին ճարտարութիւն, և կանխագիտութիւն՝ որ անհոգի է ամենեւին։

Ի պահել ծառոց ծաղկամբք՝ ճարտարք բնութագէտ սկիզբն առնուն գործել. սքա չկոր յորդի առեալ՝ ի ծերպըս վազել մի որմոց տանին, և գոքա ի լուսամուտս տաճարաց չին։ ասեն գործեն. միոք այլք կորկեալ տանին թել ի ձարիկ զամբկի, կամ խուն ինչ գեղմըն, զոր մաքրեն ի խուխս Թռչուս առկան։ Այն ի նատ փայտահատք, որք ի կատար ծառոց կբեալ զճիւղս ընդ իրեարս սրնգեն. են և ոտայնիկք՝ որք զամպակեղի ի տատասկէն քաղեն։ Կանգնին տպարանք բնութագործք, եւ մէն մի տպարան է բոյն մի. և մէն մի բոյն հրաշալի կերպարփոխութեանց է օրհեւան. պատմիչն ձու գեղափայլ, տպա ձագ աղուամազ, ուր ուրեմն ձագն զգենու փետուրս, և մորն մորզ զնա յատընկելիս ի Թռուս անդ, որ յետ սակաւուց յեղերաց որսանէն հասեալ ի վայր զգուսն տայ զառաջինն ակնարկ ի բնութիւն. ընդ որ զարմացեալ եւ պակուցեալ գլորի ի կայս եղբարցն, որոց անծանօթ է տակաւին պատկեր հրաշալեացս։ Ոչմանր ծնողացն ձայնի միւսանգամ ելանել յանկողնոյ անտի եւ անտիսկան արքայս այերաց, որ զմանկութեանն կրկ տակաւին Թագ զգլխով, համարձակի նկատել զերկինն ամբաւ, դայրացուսի կատարս շաճեայ և զանգուածս գաղարեաց, որ ընդ հաղնեաւն հայեցին։

Նայց այն ինչ անտատաք ասպնջականք ի գալուստ նոր հիւրոյն բերկրին, Թուչուն մի բազմօրեայ անկար ի թեւոց եկեալ առ վտակաւն անկանի. անձնատուր եւ մեծաւոր խռովութեամբ մնայ մահու յափուշտ անդ, ուր երբեմն զուարթութեանն երգեաց նուագ, և ծառք տեղոյն քարձեալ ուռնին տակաւին զգոյն նորա և վտակաղաւէտ ժառանգորդս։

Ի դէպ է ասա նկատել զայլ ինն օրինս քնութեան։ Ի կարգի մանրերամասուց բազում այն զի ձուք ի սեվտկան երանգ արուին են ի նկար։ Հզնահատն ի մարեխս, հաղարջենիս և ի մոցառս մերոց պարտիզաց առնէ բոյն, եւ ձուք նորա պիտակաւոր ի գոյն նախատակ, որ զթիկամբն։ Ի զի գտեալ է մեր ի վարդենիս մի ի բաւնոց անտի գաղտակուղ կնքի ի նմանութեան՝ տնելով ի միջն քառեակ մարգարիտս կապուտակս և վարպ մի ցաղոլից ի վերուստ վայրահակ. եղնահատն արու կայր անշարժ յոստ թըփոյն, որ առընթեր, իբրեւ ծաղիկ ծիրանի և կապուտակ։ Հյս այսոցիկ պատկեր ի ջուրս նկարէր, ունելով ի յատակի ստուեր ընկուզենեաց, որոց յետոյսէ լուսանոյր այգն։

Ակսու մանր նկարաւ եղոյց մեզ Տէր զօրինակ շնորհոյ, որով զգնուելիսն զարդարեսց։

ՇԱԹՕՊՐԻԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՊԱՀՏՕՆԵՒՑ ՈՒԴՈՒԱԾ

(Ընթերնալութիւն, տես 12 թիւ 1872.)

Ե.

ՀՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Անուրանալի է, որ երբ մարդ բա-
րոյականի ուղիղ ճանապարհէն կը շե-
ղի հարկաւ ամեն տեսակ մեղանչութեան և մոլորութեան կը մատնուի. ուստի զգոնութիւն չի երբ եկեղեցւոյ պահպանիչ ոյժ վերայ ՀՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ, ամբարտա-
ւանութիւն և գոռոզութիւն կը տես-
նուի: Քանզի հերիք է որ նոքա իրենց բուն կոչումէն մտոյզ չափ շեղին, ալ այնուհետեւ ամեն ջարիք կը յուսա-
ցուի. ուր մնաց որ այսքան հեռացած են: Աչելի ցաւալին և վտանգաւորն այն է, որ չը հեռանալ կը կեղծեն ու իրենց բուն գործերը կը պատրուակեն սխալն ուղիղ և ջարն իբր բարի կը համ-
բաւեն: Սակայն մրջյուն խոտորնակ մի-
ջոցներով արդարանալ ձգտիլն, այնչափ ալ արդարութիւնէ պիտի հեռանան. մրջյուն սխալիլն ուղղելու համար ետ չի դառնալով՝ նորանոր կամհաճ հը-
նարքներ ստեղծեն, այնչափ ալ պիտի սխալին. ինչպէս ահա ՀՊԱՐՏԻԹԻՒՆն ալ իրենց ուրիշ պակասութիւնները գո-
ցելու համար դիւային հնարք մի եւ դժոխային քող մի է. և երբ այս ալ խայտառակուի, զայն մոռցնելու հա-
մար կեղծաւորութեան և երեսպաշ-
տութեան կը դիմին, և այսպէսով շա-
րունակ մոլութենէ ի մոլութիւն կը թաւալին, ուրիկ ապաստանելու ուրիշ ճար չի կայ, բայց միայն խոնարհու-
թեամբ իւր անձը ճանչնալ, խրատուց և յանդիմանութեանց անազատ և պաշ-
տօնէ պարտաւորութիւններուն ուստ-
նել ու գործադրել ձշգութեամբ եւ անխոտան:

Հպարտութիւնը սատանայական կիրք մի է, որուն գերի եղողը ծաղր ու ծանակ է ամեն մտացնեներու, որչափ իրմէհաս այլոց վերայ, որչափ զայլը մերժէ և արհամարհէ, այնչափ ալ ու-
րիշին ծաղրը կը շարժէ իւր վերայ և այլոց արհամարհանաց կենթարկի. ին-
քըն որչափ ուրիշ լրմէ աւելի արժա-
նաւորութեան անձին, խոսքին, գործ-
քին և արդեանց չը հաւանի ու բանի տեղ չը դնէ, այլ եւս վնաս ինքն կը նախատանի, կայսրանին եւ զրպարտօք կրառնի. որ և արժանի խակ է առելու-
թեան, քանզի հպարտը Թշնամի է և առելի Աստուծոյ:

Հպարտին բնութեան և ընթաց-
քին նայելով պէտք էր նա հեռանար, առանձնանար և մարդկային ընկերակա-
նութենէ դուրս ապրեր. քանզի նա կ'առնէ ինչ որ իրմէ դուրս է. ոչ ներե-
րայ մէջ ինքն է միայն արժանաւոր, գիտուն, բարի, արդար և առլբ. ու-
ստի հարկ էր որ ի սկիզբ և միանիկ ինքն իւր վերայ զմայլած՝ ապրեր ա-
ռանձին և գործեր ու մեռնէր առան-
ձին: Ինչպէս ուրեմն հպարտը տակա-
ւին կը պնդանի մարդկան մէջ մնալ. վասն զի փառասէր է. և գովեստ ու փառաւորութեան կը ցանկայ. և աշ-
խարհի մէջ չեն պակսիր անմիտ կեղ-
ծաւորներ. որ հպարտին վերայ զար-
մանան, զմայլին և զայն առաւելագա-
սէս գովեն ու փառաւորեն. և հպար-
տին հաճելի ու խիստ հեշտալի է կեղ-
ծաւոր շրթունքներէ դուրս ծխած նե-
խեալ գրուատեաց խոսքը. որ որչափ մահաբոյր է իրեն, այնչափ ալ սիրոյ, յօժարութեամբ և բուռն բերմամբ կը մղուի դէպ յայն ինչպէս թիւթեռնիկ կը ձրագին . . .:

Ինչ որ արդէն խոստովանութենէ հա-

մոր լսինք, նայել վերտեն չի կրնալու համար կըսեմք, որ հպարտը խոտվա չպղ ալ կը լինի. քանզի ի՛տուէ և կարհամարհէ ամեն բան, չի հաւանիր ոչ մարդու և ոչ նոցա գործոց, որով զայրոյթ, յուզմունք և խռովութիւն կը գրգռէ: Նա իրական առաքինութիւն և բարձր արժանաւորութիւն չունենալուն համար մնատպարծութեան հոգի մով կուռի և կը վթանայ, և այսպիսի եօշ առանց արժանաւորութեան վարկ ու համբաւ ստանալ կը ձգնի: Ասոց ինչ լաւ տեսրնած է բնութեան Ընտրիչը, որ հպարտը միշտ իւր բարձրութենէն անկանելով կը ցածնայ և կը խորտակի, և այս իւր արդար պատուհասն է, ինչպես արդէն լսինք առաւածային օրինաց դէմ մեղանչելուն պատիժն իր մէջն է:

Ինչպես ամեն մոլութիւն նմանպես և հպարտութիւնը բնական ու բարոյական օրէնքէ դուրս է: Հպարտութիւնը այնքան չար ու գայթակղելի մոլութիւն մի է, զոր կրող եկեղեցւոյ պաշտօնեայն բարոյապէս պաշտօնէ դադրած կը համարուի, և երանի թէ իրապէս ալ դադարած լինէր: Բանզի հպարտութիւնը Սատանէլի յատկութիւնն է, իսկ խոնարհութիւնը Քրիստոսի. արդ ինչ կարելի է Քրիստոսի աշակերտ լինիլ և միանգամայն Սատանէլի բնութիւն ունենալ. ուրեմն յայտնի է որ գուռոզ և հպարտ պաշտօնեայն Քրիստոսի աշակերտ ըլլալէ ինքնին դադրած է. ալ ոչ խօսքը, ոչ արտաքին ձեւը և ոչ մարդեղութեան ծառայութիւնը չեն կարող զայն ճշմարիտ պաշտօնեի կարգն անցընել. ուստի լաւ է որ խօսքս դադարի:

Ըսի եմ, թէ ինչո՞ւ Աբեսաղոմ նի աշակերտութս այսչափ հեռացած եմք աւետարանի շաւղէն, որ դէպ ի կեանք կառաջնորդէ: Այն Տէրը և վարդապետ հեզութեան ու խոնարհութեան ճամբով եկաւ և զմեզ նոյն ճանապարհին մէջ դրաւ. մեք նորա խօսքերն ու գործոց օրինակները միտնակ մեր առջեւ վերայ կրելու, զանոնք ծեսերու և արտաքոյքութեանց փոխելով միայն ի տես կըկատարեմք և արդարութիւն կը համարիմք, ինչպէս հին փարիսեցիները: Նորա ԽՕՍՔը մեր վարքով թագաւորեցնելու տեղ, կանարգեմք զայն և կըստեղծեմք այնպիսի կամհաճ բաներ, որովք կը տանջուինք հոգւով և մարմնով:

Յիսուս Քրիստոս մեր առաջին հանգրստութիւնը հեզութեան ու խոնարհութեան մէջ ցոյց տուաւ. "Առէք ձեզ լուծ իմ, ըսաւ, հեզութիւն ու խոնարհութիւն, որպէս զի ձեր առջեւ հանգստութիւնը գտնէք": Իսկ մեք ընդ հակառակն, չը գիտեմ ինչը համար կը հպարտանամք և մեր կրից գերի կը լինիմք. հանգստանալու հաստատ կը պատրաստուինք և յարատեւ տանջանաց կը մատնուինք: Խարձրանալու առնդուն խոնարհութիւնն ու առաքինութիւնը ցոյց տուաւ Յիսուս, իսկ մեք կուգեմք հպարտութեամբ և մոլութեամբ բարձրանալ. և տակայն միշտ կը խոնարհիմք կը ցածնամք եւ կանարգուիմք. Յիսուս ըսած է, "Ուն ձը խոնարհեցնողը պիտի բարձրանայ, եւ բարձրացնողը պիտի խոնարհի": այլ մեք կարծես տրա ճշմարտութեան վերայ տարակուսած, կուգեմք փորձել, և տակայն ամեն ժամանակ մեր փորձերովն իսկ ճշմարտութիւնն ըստուգած եմք ու տակաւին չենք հաստատած թէ երկնաւոր Վարդապետին ամեն ըսածները յաւիտենական ճշմարտութիւններ են. "Երկինք և երկիր կարող են անցնիլ, բայց նորա խօսքերը նշանակեց մի անգամ չէ կարելի անցնիլ: Այս ըսած է թէ. "Այս

հեղերան ու խոնարհներան մէջ կը բնակիմ»։ Իսկ մեք ամբարտաւանութիւն զան մեզմէ կը հեռացնենք, ու մենք ալ իրմէ կը հեռանանք. ինչպէս իմաստունն ալ կըսէ թէ «Ամբարտաւան նուաճեան սկիզբը Տիրոջմէն հեռանալն է, որմէհետեւ նորա սիրտը Արարչէն խոտորեցաւ»։

Այլ սակայն մինչ հարկ կայ հպարտութեան անարգ ու զզուելի ըլլալը ցոյց տալու համար ատ և անդ վկայութիւններու դիմել, ամենէն լաւագոյն վկայութիւնը և աւելի հաստատուն փաստը ներկայ օրինակն է. ես մէկը նկարագրեմ, դուք ձեր շուրջը հաղարաւորը կրնաք տեսնել։

Նայեցէք սա ամբարտաւան մարդոյն վերայ, որ առնքալով, խրոխտալով և գլուխը վեր ցցած երկու կողմին վրայ ճոճալով կը քայլէ, կեղծաւորներէ ըլլ ջրջապատեալ իրա կողմը արհամարհական նայուածքներ կը նետէ. քովինները կանչարկէ որ գան Թեւերուն տակ մնանեն, առանց հարկի, միայն Թէ փառաւոր երեւի և ուշադրութիւն գրաւէ։ Ձալիւ ուրեմն կը զինչանի Թէ շատ մը հետ խօսելու, և այն ղայրութիւն, խրոխտանօք և լի անարգութեամբ։ Տեսէք, սա մի կողմէն կալկլութեան և միւս կողմէն զզուանայ նայ արժանի տեսարանը. Թշուառը հպարտին ոտքն ինկած կոկորդին և արտասուալիր աչք դէպ անոր կը նայի, նորա քարացեալ սիրտն ողքելու եւ Թեւեւս աչքերէն ու երեսէն գուշակելու նորա ներքին զգայմունքը եւ հոգւոյն տանգամանքը, և անոնի հետեւցընելու իւր խնդրոյն վախճանը։ Բայց ամբարտաւանին գաժան աչքերը ասնողք գահճի մը աչքերուն կը նմանին. կատղած վագրեր նման յօնից ծայրերն իրար միացեր և աչաց կոպերուն վերայ են ինկեր, աչքերը խոժոռ ու անպատշար շարժուն, դէմքը դաժան ու կնճռոտ, բայց կերեւի Թէ գոհ է այս տեսարանէն, քանզի անձամբ շարժուն չընկեր Թշուառը մերժելու եւ կամ պատժելու, կերեւի Թէ հաճոյք կըզգայ նորա այն ատելճան խոնարհելէն, կը հեշտանայ նորա համբոյրներէն, որ անդադար ոտքերուն կը մատուցանէ. և կերեւի Թէ կը փառաւորի զան ոչ այնչ առջեւ ստրածեալ տեսնելէն. ներքինապէս կըզմայլի այս ամենուն վերայ և դիւային ուրախութեամբ կը բերկրի, այլ Թշուառին խնդիրը ոչ կը լսէ և ոչ կը կատարէ։ Սակայն աւանդ որ չը լսեր նաեւ այն բեկեալ սրտէն դեպ յերկինս բարձրացող հառաչանաց ձայնն ալ, որ անպատճառ կը սլանայ բարձրելոյն գթութեան աթոռին առջեւ և կը մուծանէ հատուցումը։

Հիմա Ձեզ կը հարցնեմ Հարք իմ, ամբարտաւանին այս երեւոյթին պէս զզուելի, ատելի, և սոսկալի ինչ կայ. Հապա եթէ եկեղեցական մի լինի այս, որ ատելճան անարգանք է իրեն և անպատուութիւն իւր պաշտօնին։ Օ դուք արանգս խոսքել կուզեմ, և չեմ ուզեր հառաչել, որ եկեղեցւոյ պաշտօնեից մէջ այս ատելճան դիւական ամբարտաւանութիւն կը գտնուի. բայց ինչ ալ որ լինի, նորա գոյութիւնը նոյն արդիւնքն ունի. ատոր բուն իսկ հնպատուութեան գոյութենէն խորշելու է, չը Թողլով, որ մեր սրտին մէջ մուտ գտնէ։

Եկեղեցւոյ պաշտօնեայն եթէ կուզէ այսպիսի ապօրինի և մոլեկան վարքով վարել իւր սրբազան պաշտօնը և աքանչելի երեւիլ, խիստ կը սխալի. մանաւանդ որ աւելի ատելի հրեշ մի է այն կրօնաւորը, որուն արտաքին վարքին, խրոխտանքէն և բռնութենէն կը սոսկայ ժողովուրդը. և միտ նակ անեղծիա վստահութեամբ մը

ամենալաւ և իւր կարօտութեանց մէջ լի երկնային սիրով և անկեղծ համարձակութեամբ անոր ներկայանալու, կը դողայ, եւս կը քաշուի, նորէն յուսալ կը սկսի, երկիւղիւ և սարսափմամբ, հազար անգամ ձեռքը կը համբուրէ կամ ոտքը կանկանի։ Այս ոչ եկեղեցականութիւն է և ոչ ժողովրդական հանութիւն. այս սրտաբոյս է մորմոկութեան եղբայրական պայմաններն. և օտար. եկեղեցւոյ պաշտօնէին ու ժողովրդեան մէջ եղած սուրբ առնչակցութեան օրէնքին, որ է օրէնք հայկական և արդիական սիրոյ, օրէնք խաղաղութեան, բարութեան, գթութեան, խոնարհութեան և հեզութեան. այս օրէնքէն և այս սկզբունքէն դուրս կրօնաւորութիւն չի կայ. այս պայմաններէն դուրս եկեղեցւոյ պաշտօնէութիւնը անհնար, կրօնաւորութիւնն ալ անհնարաւոր և ժողովրդը զեղծեալ և անուղղայ կը լինի։ Երբ կուզենք փառք ժառանգել, պէտք է ճրշմարիտ փառաց վարիքիմբ, որ հանգստութեան, խոնարհութեան եւ չափաւորութեան մէջ է. ճշմարիտ փառքը չի գտնուիր հարստութեան, գոռոզութեան և չքեղազարդ երեւելի հանդերձներով պճնազարդելու մէջ. միմիայն անթերի պարուսիաստութեամբ կարող է մարդ արժանաւորիլ ճշմարիտ փառաց։

(Շարունակելի։)

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐ

Կոստանդնուպոլսոյ մէջ գերեզմանատան խնդիր մը յուզուեցաւ, որոյ վերատին մեր լուծումին կը լսեմք։

Սոյն խնդրոյն ծագման կերեւին մենք գուշակած էինք արդէն, որ այսպէս պիտի լինի. վասն զի քանի պիտինք ինչպէս Վ եհափառ Սուլթանի ազգաց կրօնից նկատմամբ ունեցած ազատ սկզբունքն ու արտօնութիւնքն, զորս իրեն հպատակ բովանդակ քրիստոնեայք անխտրապէս կը վայելեն. նոյն պէս Հայոց Ընդհանուր ոգին, որ գիտէ թէ եկեղեցւոյ և թէ եկեղեցւոյ տաճարաց նման նուիրական գերեզմանատան համար՝ ամենայն ինչ, և մինչեւ իսկ իւր կեանքն ալ խնայել։

Աւասիկ մեզ ուրիշ բան չը մնար, բայց եթէ աղօթել մեր Վ եհափառ Սուլթանի կենաց երկարութեան համար, և ջերմեռանդ ոգին մատուցանել Կոստանդնուպոլսոյ Ս. Պատրիարքին, Վարչութեան և ամեն անոնց, որոնք սոյն գործոյն բարւոք վերջաւորութեան իրենց խոհեմութիւնն ու աշխատութիւնն գործ դրին նա մանաւանդ հարստակ ժողովրդեան, որք ինչպէս ամեն ժամանակ նոյնպէս եւ այս առթիւ իրենց կրօնական ամենաջերմ եռանդն ու սէրն յայտնեցին գործնապէս։

Ա Զ Գ.

Այս օրերս գաւառներէն դարձեալ սկսան Յառանգաւորաց վարժարանի համար յաճախակի ցրիւ թուշակ աշակերտացուներ ղրկուիլ, առանց անտալու դպրոցիս ծրագրին և քանիցս անգամ եղած աղաչարարութեանց. ոչ բոլոր պարզապէս յայտարարած ենք թէ անթոշակ աշակերտ չենք կարող ընդունել. հոշակաւորներն ալ Յունվար և Յուլիս ամսոց մէջ միայն կ'ընդունինք։ Թանկագին անթոշակ աշակերտաց առհմանեալ թիւը՝ արդէն լրացած է։

Յանկալն էմէզ, որ Ս. Ընթաս կա-
րողութիւն ունենար և անմօշակ ա-
շակերտաց թիւն աւելցներ . ջերմա-
պէս կ'աղօթենք և լի եմք յուսալ, որ
Աղբն Հոգիս կարող պիտի լինիմք
ապագային մեր սոյն խիստ ջերմ բաղ-
ձանաց հասնիլ : Պարոցիս տեսչութիւ-
նը առանց զեղծուածն պատճառելու ,
չէ կարող իւր կարգադրութեանց բա-
ցառութիւն ընել և կանոնէ ու ժա-
մանակ դուրս աշակերտաց ընդու-
նիլ : Ուսոի ստիպուած է ինչպէս մին-
չեւ ցարդ եկողները եւս դարձընել ,
նոյնպէս և ասկէ վերջը ապօրինի եկող
ներն ալ չընդունիլ : Հարկ չէ ըսել որ
Ս. Ընթաս տարապարտս տեղը , նոցա
վերադարձի համար աւելորդ ծախքեր
ալ ընել ստիպուած է : Կը յուսամք
որ կարգ և կանոն սիրողներուն եւ օ-
րինք յարգողներուն համար , մեր այս
ընթացքը օգտակար կը թուի և իրա-
ւունք չեն ունենար որ և իցէ մեկէ մը
վշտանալու :

Կը խնդրեմք մեծարգոյ լրագրա-
պետներէն , որ սոյն աղգը իրենց լրա-
գրոյց միջոցաւ ևս հրատարակել բա-
րեհաճին ի գիտութիւն գաւառացւոյն
աղգայնոց :

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ամսոյս 15ին Յունուար նորընտիր
Տ. Տ. Բաբգէն Ս. Պատրիարքի իշ-
խանութեան վաւերացման և հրովար-
տակի ընթերցման հանդէսը խիստ
շքեղապէս կատարուեցաւ Բզեվկի
պալատին մէջ . հրովարտակը կարդա-
ցուելէն եւ նշանները զգենուելէն վերջը
Տաճկերէն , Պաղէսարէն և Յունարէն
ճառեր կարդացուեցան : Այն տեղէն
իրեն համար պատրաստուած զարդա-
րուն փառաւոր ձին հեծնելով բոլոր
Ցոյն միաբանութեան և խումն բաղ-
մութեան հետ եկաւ Ս. Յարութեան
տաճարի դռութին արտաքին դրան մօտ
իջաւ ձիէն. պատրաստուած եկեղեցա-
կանք և զօրաց խումբ մը , որ սոյն տեղ
կ'ըսպասէին . նմանապէս վանքերէն և
հիւպատոսարաններէն եկող վսեմա-
նորդք և պաշտօնական անձինք դիմաւո-
րելին ընդունին Սրբազնութիւնը . չքեղ
մասիթ մի կազմուած էր, որուն առջե-
էն Հայոց պատրիարքը արծաթեայ ափսէի
մը մէջ Տէրութեան Հրովարտակը
բարձրացուցած կը տանէր , զանկերը
անդադար կը հնչէին և եկեղեցականք
երգելով մտան ի տաճարն Ս. Յա-
րութեան ուր հանդիսաւոր օրհնու-
սուքական արարողութիւններէ ետք
քանի մը ճառեր և Ն. Ա. Բարե-
հաճամ Կոյսեր Թանկապին կենաց հա-
մար ջերմ բարեմաղթութիւններ կար-
դացուեցան :

Նմանապէս Ազգարհամատան տա-
ճարին մէջն ալ երգերով ըստ իւրեանց
սովորութեանց արարողու-
թիւններ կեւ հանդէսներ կատարելէ
վերջը , բոլոր միաբանք և հանդիսա-
կանք ողջունեցին զինքը եւ նոյն հան-
դիսիս տարան ի Պատրիարքարան ուր
վերստին քանախօսութիւնք եւ օրհ-
նութիւններ կրկնացուելով մեկնե-
ցան հանդիսականք :